

Folk fra Romania som tigger i Oslo

En rapport fra Kirkens Bymisjons prosjekt Rett i koppen
Hildegunn Brattvåg, februar 2007

Folk fra Romania som tigger i Oslo

Innholdsfortegnelse

Sammendrag	3
1. Bakgrunn	5
Rapportens tema	5
Om rapporten	6
Hva kjennetegner sigøynere?	8
2. Cersitul	10
Om de som "er i gata"	10
Tanker om funn	11
Tiggingens vesen	12
Tanker om funn	17
3. Tilværelsen i Norge	19
Rammene rundt oppholdet	19
Tanker om funn	22
Hvordan de liker seg i Norge	23
Medias formidling	26
Tanker om funn	26
4. Tre mennesker som tigger i Oslo	28
Maria	28
Gheorghe	29
Vicu	31
5. Livet i Romania	33
Informantenes egne beskrivelser	33
På besøk i en landsby i Transilvania	34
Tanker om funn	37
6. Situasjonen for rom før og nå	38
Sigøynernes historie i Romania	38
Situasjonen til rom i Romania i dag	41
Dokumentasjon av diskriminering	42
Hva gjør myndighetene?	43
7. Oppsummering	45
Siden sist	45
Sammendrag av funn	46
Forklaring på negative holdninger	46
Fremtiden	49
Appendix	50
Metodiske betraktninger	50
Mulige feilkilder	51
Kilder	54

Folk fra Romania som tigger i Oslo

Sammendrag

Bakgrunn

Denne undersøkelsen vil forsøke å svare på hvorfor noen fra Romania kommer til Norge for å tigge, hvordan tilværelsen deres er her, og hva de synes om sin egen tilværelse og handlingsalternativer. Grunnlaget for analysen er intervju med 24 personer som tigger. Foruten å presentere tilværelsen i Oslo, gir rapporten også en kort skisse over sigøyneres historie i Romania, samt en presentasjon av situasjonen for rom i dag. Sigøynere har tradisjonelt vært diskriminert i landet og deres marginale posisjon viser seg spesielt på arbeidsmarkedet og innen utdanning. Myndighetene har iverksatt flere tiltak for å forbedre situasjonen deres.

Hvorfor kommer de til Oslo?

Behovet for penger er den entydige begrunnelsen de fra Romania gir for at de tigger i Oslo. Informantene oppgir at det ikke er noen jobbmuligheter for dem der de bor. Når vi spør videre hva de skal med pengene de får i Oslo, fremkommer det at tiggingen dreier seg om å dekke materielle behov. Det som nevnes hyppigst er hus som skal repareres, bygges på eller utbedres, og klær og utstyr til barna. Dette kan sies å være trygging av basale behov. Til tross for at mat, klær og hus kan ses som umiddelbare behov, kan det ut fra perspektivet til informantene fra Romania se ut til at pengene brukes til en form for investering. Flere av dem nevner sikring av fremtiden til barna som en årsak til at de tigger.

Trekk ved tiggingen

Den tigging som gjøres av folk fra Romania i Oslo, har noen bestemte trekk. Hovedtendensen er at de har en kopp til å motta penger i, og at de sitter på bakken. De benytter seg ofte av flere, ulike plasser. De benytter seg også av nye steder å tigge, og utvider dermed området i byen for hvor tiggere blir synlige. Noen rumenere og sigøynere har en teatralisk uttrykksform når de tigger. Hovedtendensen i svarene er at de får 150 kroner på en hverdag. Det er entydig i fortellingene til informantene at de er skamfulle og flau over å tigge. Det er en klar tendens at informantene har en bevissthet om at de ikke er ønsket av de norske som tigger.

Tilværelsen i Oslo

Etter det vi har sett, og det informantene har fortalt oss, er det noen trekk som preger rammevilkårene rundt oppholdet til rumenere og sigøynere som tigger i Oslo. Rammene er midlertidige og de bærer preg av å være såkalte minimumsløsninger. Dette viser seg både når det gjelder mat, klær og overnattingsmulighetene de benytter seg av. Flertallet av informantene spiser på Fyrlyset, et lavterskeltilbud i regi av Frelsesarmeen. Mange sover i leilighet hvor de leier gulvplass og selv må stå for madrass og sengetøy. Flere sover også ute i et skogsholt, eller på benker i parker. De har svært, dårlig egnede klær for å være ute i mange timer hver dag. Medias formidling om de som tigger fra Romania, kan også sies å utgjøre en ramme rundt deres tilværelse i Oslo, da det preger relasjonen mellom forbipasserende og informant.

”Organisert tigging”

Utvalget er bevisst medias fokus på ”organisert tigging”, og flere henviser til medias bruk av ordet mafia i dekningen. Mange har hatt opplevelser med de norske som tigger som de synes har vært lite hyggelige. I rapporten ”Folk som tigger i Oslo 2006” fremkom en klar tendens til at informantene var negative til de ”utenlandske tiggerne”. I løpet av tiden som datainnsamlingen pågikk, og denne rapporten er skrevet ferdig, har graden av mediadekning om rumenere som tigger vært langt større enn om de norske som tigger. Dette kan tas som

et signal om at det er større skepsis og negativt fokus mot de fra Romania som tigger enn de fra Norge.

Formidlingen rundt rumenere og sigøynere i aviser i månedene undersøkelsen pågikk og rapporten ble skrevet, viser at beskrivelsene kan deles inn i fire kategorier. "organisert", "lureri", en "masse" og "jakt". Et hovedinntrykk fra informantenes observasjoner om Norge er at de er svært positive til Norge og nordmenn. Allikevel er de fleste mest opptatt av hvordan det er her og nå, og hvor mye penger de får når de tigger.

Etter våre observasjoner og samtaler med informantene er det lite sannsynlig at tigging er organisert på en måte som ikke er frivillig for den enkelte å gå inn i. Når informantene fikk spørsmål om bakmenn benektet et klart flertall at dette eksisterte. Min antakelse er at det kan hende at noen betaler penger til en mer sentral person. Den som tar seg betalt er kanskje "kjentmann", og har vært i Oslo tidligere for å tigger.

Forklaring på negative holdninger

Jeg vil hevde at det er noen faktorer som kan forklare det negative fokuset fra de som tigger og fra media. Til tross for at mange av informantene fra Romania tilpasser seg og sosialiseres inn i hvordan flertallet tigger i Oslo, kan *måten* noen av de fra Romania tigger på, være en slik faktor. *Stedene* kan ses som en annen faktor. Det som gjør at noen fra Romania skiller seg ut, tror jeg er at flere bruker andre plasser enn de norske.

Historisk har det vært noen tegn på fattigdom som har preget folks holdninger. Nærhet, funksjonshemning og føyelighet er tre tegn som gjorde at fattige fortjente økonomisk hjelp. Disse preger også oss i dag. Passivitet er et grunnleggende trekk som må være tilstede for å oppfattes som fattig. Når mottakeren ikke er et passivt offer, blir personen tillagt nok en karakteristikk som arbeidssky. Han kan til og med ses som farlig. Ut fra skillet passivitet og aktivitet, samt de tre dimensjonene på fattigdom, kan de norske som tigger ses som verdige fattig, mens de fra Romania kan sies å personifisere motsatsen til verdig fattige. Den historiske skepsis som er blitt sigøynere til del er en siste faktor som gjør at de som tigger kan oppfattes som fremmede og som noen en skal frykte.

Det er altså mange sammenfallende faktorer som kan sies å bidra til et negativt inntrykk av de fra Romania i media. Summen av alle de negative assosiasjoner som er knyttet til de fra Romania som tigger i Oslo, kan medføre at en tyr til ord som "organisert" for å forklare hvorfor en ikke skal gi til de "utenlandske tiggerne". Denne antakelsen støtter seg på Erskine og McIntosh. De hevder at tanken om at folk som tigger er godt organisert virker som en annen forståelse av at de lever i samfunnets periferi. Som utstøtte er de sett som å være del av en alternativ eller konkurrerende sosial orden (Dean 1999: 34). Å bruke betegnelsen "organisert" kan også være en måte å skape avstand mellom "oss" og "dem". Fordi de fra Romania i både skiller seg utseendemessig fra andre som tigger, og fra majoritetsbefolkningen i Norge, oppfattes de kanskje mer som en gruppe enn det de sier at de selv er.

Takk til...

- Robert Rydberg og Sophie Aaserud for intervju og nyttig informasjon
- Ada Engebriksen for kunnskap om rom i Romania, sigøynere generelt og får at du tok deg tid til å lese igjennom rapporten
- Ansatte ved Frelsesarmeens Kontaktssenter Fyrlyset for velvillighet og godt samarbeid
- Alle informantene som delte sine følelser og meninger
- De som åpnet sine hjem for meg i Romania for sin gjestfrihet
- Mioara Oprea for tolking og stor tålmodighet i oktober og november

Folk fra Romania som tigger i Oslo

1. Bakgrunn

Tema for undersøkelsen

Prosjektet Rett i koppen

Denne rapporten beskriver en undersøkelse av folk som tigger i Oslo sentrum. Målet er å få litt mer oversikt over hvem det er som tigger. Undersøkelsen er en av flere som gjøres i Kirkens Bymisjons prosjekt Rett i koppen. Prosjektet er finansiert av Stiftelsen Helse og Rehabilitering.

1. januar 2006 avskaffet myndighetene forbudet mot tigging i Norge. De siste fem årene kan det synes som at det er har vært en økning i antall mennesker som tigger i Oslo. Med prosjektet Rett i koppen ønsker Kirkens Bymisjon å forstå mer av situasjonen til mennesker som tigger. Hvem er de, hva er deres livssituasjon og hva er deres handlingsalternativer? Kirkens Bymisjon erkjenner at det er lite tilgjengelig norsk informasjon om hvordan folk som tigger har det. Det er behov for kunnskap både for å vurdere eventuelle tiltak for folk som tigger, og for å kunne bidra i debatten om fenomenet tigging. Den nye kunnskapen som Rett i koppen erverver igjennom ulike undersøkelser, vil Kirkens Bymisjon bidra med inn i hjelpeapparat, i politiske diskusjoner og i media. Neste fase av prosjektet vil være å arbeide mer målrettet med hva som er virksomme tiltak i møte med folk som tigger og tigging som fenomen.

I juni 2006 ble den første undersøkelsen i prosjektet gjort. Da ble 75 personer som tigget i Oslo intervjuet, og alle bortsett fra tre, var av etnisk norsk opprinnelse.

"Utenlandske tiggere"

Begrepet "utenlandske tiggere" er en samlebetegnelse som har vært brukt de siste årene for å beskrive alle de som tigger som ikke er av norsk opprinnelse. Vinteren og våren 2006 var det flere reportasjer om disse i media. Noen av titlene på artikler var: "Politiet følger tiggergjenger" (VG), "Ikke gi penger til utenlandske tiggere" (Aftenposten) og "Nå skal tiggerbølgen stoppes" (Dagbladet). En gjennomgang av artiklene viser at begrepet "utenlandske tiggere" i mange sammenhenger har negative konnotasjoner knyttet til seg. Begreper som brukes sikter ofte mot at de som tigger opptrer som et kollektiv, og er del av et fellesskap. Ord og uttrykk som "utenlandske tiggerbander", "tiggerbølgen", "utenlandsk tiggersvindel", "aggressive tiggere" og "tiggernetverkene", ble benyttet i artiklene.

I arbeidet med å kartlegge situasjonen for folk som tigger i Oslo, er det naturlig og undersøke nærmere hvem som utgjør denne gruppen. Hvem er "utenlandske tiggere?" Hvordan foregår deres tigging? Hva er bakgrunnen for deres opphold i Norge?

Nye politivedtekter i Oslo

Umiddelbart etter at datainnsamlingen var avsluttet hadde bystyret i Oslo sin siste behandling av forslaget til nye politivedtekter for byen. Det opprinnelige forslaget til ordlyd i politivedtektene som ble sendt på høring lød:

§ 2-4 Tigging og prostitusjon

På eller i umiddelbar nærhet av offentlig sted må ingen bedrive tigging, tvangssalg eller salg som på en aggressiv eller sjenerende måte forstyrrer den alminnelige ro, orden eller ferdsel. (Min utheving)

Behandlingen av vedtektene i bystyret var omfattende. Politimester Arnstein Gjengedal påpekte overfor Dagsavisen 20.5.06 følgende:

"Først tok politikerne fra oss lovforbudet, så vil de vi skal slå ned på tigging med en uklar hjemmel? Det går ikke. Dessuten kan vi ikke fastslå at hver enkelt tigger «truer offentlig ro og orden, sier Gjengedal...Vi kan pågripe tiggere om de oppfører seg aggressivt eller truende, men de vet nøyaktig hvor grensen går, fortsetter han." Under et intervju med politioverbetjent, Geir Mjåseth, ved Politiets Utlendingsseksjon den 19.12.06, sier han: "Tigging er et sosialt problem, og Oslopolitiet må prioritere andre ting."

15.november 2006 vedtok bystyret denne ordlyden på paragrafen som omhandler tigging:

§ 2-4 Tigging, salg av seksuelle tjenester og annen salgsvirksomhet

På eller i umiddelbar nærhet av offentlig sted må ingen fremby seksuelle tjenester eller bedrive tigging eller salg som på en pågående måte forstyrrer den alminnelige ro, orden eller ferdsel.(Min utheving)

Om rapporten

Denne rapporten baserer seg på ustrukturerte samtaler¹ med 40 personer som tigger, spiller musikk og som selger blomster i Oslo. Fremstillingen av funn i rapporten vil hovedsakelig baseres på informasjon fra utvalget av de som tigger. De 24 informantene, hvor vi har hatt flere, løse samtaler med hver enkelt, karakteriseres som utvalget. Alle er rumenske sigøynere, bortsett fra to som er rumenere. Det er deres utsagn og perspektiver som er forsøkt formidlet. I tilfeller hvor det er en gatemusiker eller blomsterselger som siteres, vil det bli presisert. Alle informantene er anonymisert ved at de har blitt gitt oppdiktete navn.

Datainnsamlingen ble gjort fire uker i oktober 2006. Turen til Romania ble gjort første uke i november 2006. Grunnlaget for analysen er et datamateriale bestående av nedtegnelser av samtaler med 24 ulike informanter, samt detaljerte observasjoner skrevet etter hver dag. Datamaterialet består også av fire lengre intervjuer med personer i utvalget, samt intervju med aktuelle personer i feltet rundt. En er ansatt i politiets utlendingsseksjon, en er ansatt ved den rumenske ambassade, to representanter fra myndighetene i Romania, samt en norsk romani. Det er hovedtendenser i materialet som presenteres i rapporten.

Rapportens inndeling

Rapporten inneholder ulike deler. Første del heter Bakgrunn. Deretter gjengis de fleste funn fra undersøkelsen i delene "Cersitul", Tilværelsen i Oslo, Tre mennesker som tigger i Oslo og Livet i Romania. Så følger delen Situasjonen for rom før og nå. Siste del heter Oppsummering, og følges av Appendix som består av metodiske valg og betraktninger.

Rom, sigøyner, tigan

"Sigøyner" er en betegnelse for en svært flytende og mangfoldig kategori mennesker som består av ulike etniske grupper. De fleste gruppene snakker ulike språk og føler ikke noe tilhørighet til hverandre. Selv om de fleste sigøynere enda identifiserer seg med en spesiell klan, så konstituerer ikke klanen lenger en levende del av deres identitet. I Romania er det mange som både kaller seg selv "sigøyner" eller "rom" (Achim 2004:213). "Sigøyner" og "sigøyneraktig" referer ofte til en gruppe mennesker som på en måte motsetter seg flertallets livsstil. De har blitt romantisert og sett på som en gruppe som er opptatt av egen frihet, men de har også vært sett på som marginale, lidende og en forfulgt etnisk gruppe.

¹ Ustrukturerte samtaler betyr her intervju uten spørreskjemaet synlig for informanten.

"Rom" er både entall- og flertallsbetegnelsen på en gruppe av sigøynere som snakker ulike varianter av språket Romanes (Engebrigtsen 2000:4). Vlach rom er den eneste gruppen som er spredt over verden, som fortsatt snakker et felles språk, og som ser på seg selv som å være del av en etnisk kategori. Rom utgjør den største minoriteten i Europa. "Romani" er et ord for taterne, som de norske taterne i økende grad bruker om seg selv.

"Țigan" er det rumenske ordet for sigøynere. I Romania har ordet en nedsettende betydning. Det kan referere til et dårlige mennesker generelt, forretningsmenn, alle mørkhudede rumenere med dårlig rykte, samt også til en etnisk kategori (Engebrigtsen 2000:4). I 1995 var det en stor debatt i Romania om hvilket begrep en skulle ha på sigøynerne, etter at regjeringen bestemte at de skulle kalles "țigani" (sigøynere). Myndighetene hevdet at årsaken til valg av begrep var at rom så lett kunne forveksles med Romania. Etter mye kritikk avgjorde regjeringen av begrepet i stedet skulle være "Rrom". I følge professor Zoltan Barany foretrekker mange rom allikevel å bli kalt sigøynere (Barany 2002: 309). Achim sier at begrepet "sigøynere" i Romania ikke har en bestemt betydning, og at den brukes i ulike meninger. I den kollektive bevisstheten er ikke sigøynere de som selv seg som det, men de som blir identifisert slik av andre. Selv om personene selv heller vil kalle seg rumener (Achim 2002:213).

De fleste som tigger fra Romania i Oslo sier "ja", når vi spør dem om de er sigøynere. Når utvalget skal beskrives er det dermed nærliggende å kalle alle for sigøynere. Men fordi utvalget også består av noen fra Romania som ikke er sigøynere, blir dette mer problematisk. Juridisk kan de alle kalles rumenere, men forsker Ada Engebrigtsen understreker at rumenere selv skiller sterkt mellom rumenere og sigøynere (Mail, Engebrigtsen, desember 2006). I denne rapporten vil jeg både bruke betegnelsen rom / sigøynere om de som utgjør størsteparten av utvalget. Jeg gjør dette fordi begge ordene er i bruk i dag, og fordi flertallet av informantene selv kalte seg "țigan". Jeg legger ikke noe nedsettende i begrepet sigøynere, men benytter det som en fellesbetegnelse på den gruppen folk de oppgir å tilhøre. Jeg vil allikevel anta at de fleste av informantene som svarte at de var "țigan" er rom da de snakket romanes. Når jeg referer til en informant som er rumener vil det stå i teksten.

Avgrensninger og begrensninger

Denne undersøkelsen vil forsøke å svare på hvorfor noen fra Romania kommer til Norge for å tigger, hvordan tilværelsen deres er her og hva de synes om sin egen tilværelse og handlingsalternativer. Da vi bare traff to mennesker fra andre land enn Romania, ble det gjort en avgrensning av undersøkelsen til utelukkende å omhandle rumenere og rumensktalende sigøynere. En annen avgrensning er at det geografiske området for undersøkelsen er Oslo sentrum. Rapporten gir ikke noe presist svar på hvor mange mennesker fra Romania som tigger i Oslo, da det ikke var målet med undersøkelsen å registrere omfanget.

En klar begrensning ved undersøkelsen er den tidsmessige rammen vi hadde for datainnsamlingen. Fire uker er relativt kort tid for å oppnå tillitt fra informanter og forståelse for et felt. Det er derfor sannsynlig at det både var mye informantene ikke fortalte oss, og en del de ikke ville fortelle oss. Det kan også ses som en begrensning ved undersøkelsen at datainnsamlingen er gjort via rumensk tolk. Dette har medført at informasjonen "siles" og endrer litt karakter underveis både fra intervjuer til informant og fra informant til intervjuer. Små nyanser i språket er i stor grad ikke gått dypere inn i, da det ville ha krevd større kunnskap i engelsk fra tolken som oversatte. På den annen side er det en stor styrke for undersøkelsen at tolken hadde stor kulturell kunnskap om Romania og rumenere, samt stor bevissthet om tolkning av mimikk og kroppsspråk. Dette har vært berikende i den umiddelbare tolkningen av informasjon etter samtaler med informantene.

Nok et aspekt som er en avgrensning, men som også kan være en begrensning, er bruken av kilder. Det er skrevet enormt med litteratur om sigøynere. Jeg har ønsket å unngå å gi en ensidig fremstilling, men vil gjøre oppmerksom på muligheten for det i valget av litteratur gir. Jeg har valgt å støtte min fremstilling på noen forfattere. Ada Engebrigtsen, Zoltan Barany, Viorel Achim og Jan Otto Johansen er blant de hyppigst brukte. Engebrigtsen er antropolog, Barany er statsviter, Achim er historiker og Johansen er journalist. Jeg har også benyttet meg av dokumentasjon fra noen organisasjoner, slik som EU-kommisjonen (ECRI), Open Society Foundation og European Roma Rights Centre (ECCR).

Hva kjennetegner sigøynere?

Dette avsnittet er basert på en fremstilling av Zoltan Barany i boken "The East European Gypsies" (2002) og Viorel Achims bok "The Roma in Romanian History" (2004).

Sigøynerne stammer fra Punjabprovinsen i India og ble først sett i Europa rundt år 1300. De beveget seg fra syd-Balkan til dagens Bulgaria, Romania og Jugoslavia, og noen slo seg ned underveis. Andre dro videre til sentral- og nord-Europa. Skriftlige kilder forteller at sigøynere ble sett i ulike steder som Paris (1421), Barcelona (1422), England (1501) og Norge (1544). De ble ikke alltid værende på disse stedene, men beveget seg i forhold til den politiske og økonomiske situasjonen der de var (Barany 2002:10).

Barany peker på ulike misoppfatninger av rom. Den første er at rom er nomader. Denne kommer av at de ofte ble tvunget til å flytte på seg pga forfølgelser, mangel på jordbruksland og økonomiske muligheter. Mens de fleste rom i verden i dag ikke lever etter de gamle tradisjonene, er Vlach rom i Øst-Europa, noen av de mest "ortodokse rom". En annen misoppfatning, i følge Barany, er at rom er en homogen gruppe. Bare i Romania kan sigøynere deles inn i 40 mindre grupper. Disse skiller seg fra hverandre ved ulike håndverk / yrker og ulike dialekter.² Økende økonomisk spesialisering medførte også spesialisering av de ulike håndverkene, og ytterligere inndeling i mindre stammer.

Noe som tradisjonelt har betydd mye for sigøynere er renhetskoden. Denne bestemmer hvordan mann og kvinne skal forholde seg til hverandre og hvordan rom skal forholde seg til rom (gadje). Nærkontakt med ikke-sigøynere er ansett som urent, det samme er å spise mat laget av en menstruerende kvinne. Tradisjonelle sigøynersamfunn ble styrt og regulert av kollektive strukturer og regler formet over tid. "Divano" er et uformelt forum for konflikthåndtering av mindre saker, mens "Kris" er betegnelsen på forumet som felte bindene dommer ved hjelp av lover og dommere. Et tradisjonelt sigøynersamfunn er maskulint i den forstand at ledere i hovedsak er menn, og velges etter ervervet alder og respekt. De fleste rom er veldig religiøse mennesker, og har som regel den tro som flertallet har der de bor.

Viorel Achim peker på at storfamilien er et særtrekk ved rom. Gjennomsnittlig antall i en familie er 6.6 personer, altså dobbelt av en etnisk rumensk familie (3.1). Det er vanlig at flere generasjoner bor sammen. Ungdommene gifter seg tidlig, med en gjennomsnittsalder på 17 år. Antall barn i en rom familie er dobbelt så mange som i befolkningen generelt i Romania, med 4.98 barn pr kvinne over 30 år (Achim 2004: 206).

Zoltan Barany sier at det som kanskje er det mest typiske for sigøynere er deres inndeling i verden i rom og "gadje". Gadje er alle som ikke er sigøyrer. Han mener at dette er en av flere årsaker til at rom som helhet ikke har blitt integrert i samfunnet der de bor. Barany hevder at rom de siste 200 årene har levd enda mer på siden av samfunnet enn de gjorde tidligere, fordi de bare kunne beholde sin identitet ved å isolere seg fra flertallet. Med

² Eksempler på ulike grupper er kopper- og tinnsmidene (Caldarari), jernsmidene (Rudari) musikerne (Lautari) og bjørnetemmerne (Ursari).

industrialiseringen og spesialiseringen var ikke håndverkene i like stor grad konkurransedyktige i de nye arbeidsmarkedene. I tillegg opplevde de diskriminerende holdninger og politikk utført fra dominerende grupper. Øst-Europas "sigøynersproblem" er i økende grad også blitt Vest-Europas problem, da stadig flere reiser dit på leting etter bedre økonomiske muligheter og mindre diskriminering (Barany 2002: 8-15).

Rom i Romania

Viorel Achim understreker også at gruppen rom i Romania er heterogen, og viser til at det finnes ulike etniske lag av rom:

- A. De som viser tradisjonelle, etniske kjennetegn og ser på seg selv som rom i alle sammenhenger.
- B. De som viser tradisjonelle, etniske kjennetegn, og som andre identifiserer med rom, men som bare ser på seg selv slik i en uformell (ikke-administrativ) sammenheng.
- C. "Moderne" rom som ikke lenger viser ytre kjennetegn på et tradisjonelt liv, men som identifiserer seg som rom i formell og uformell sammenheng.
- D. "Moderne" rom som ikke identifiserer seg som rom, eller som gjør det i perioder, og som andre enten identifiserer eller ikke som sigøynere.
- E. "Tidligere rom" som er helt integrert i flertallsbefolkningen og som ikke lenger identifiserer seg som rom (Achim 2004:213).

Migrasjon av rumenere

"Romanian migration (...) expanded during the '90s... The phenomenon seems to have an ascending trend and involves all the levels of the society, becoming one of the most important migration flows at European level. During the last years, the external migration seems to have become one of the defining phenomena for the Romanian society" (Nettsiden til Open Society Foundation: Migration and local development)

Sitatet over viser til at migrasjon av den rumenske befolkningen ut av landet er et trekk som påvirker det rumenske samfunnet. Under et intervju med representanter fra Innenriks- og Administrasjonsdepartementet i Romania fikk jeg vite at 1 av 10 familier i Romania er forsørget av slektninger som bor i utlandet. Dette gjelder både rumenere og rom. Ca 3.5 millioner rumenere bor nå utenfor landets grenser (Bacalu 14.12.06). Gheorghe Raducanu, en kjent romleder, sa i 1993 at det er få sigøynere som drar til vesten fordi de er politisk forfulgt i Romania. De fleste gjør det for å få en bedre økonomiske situasjon (Barany, 2002).

På begynnelsen av 1990-tallet dro titusener av rom fra Øst-Europa til vesten for å unnsnippe økonomiske vanskeligheter og diskriminering. For mange av dem var Tyskland målet, og Polen var første stoppested. I 1992 kom 450 000 asylsøkere til Tyskland, og 100 000 kom gjennom Polen. Tyske myndigheter rapporterte at halvparten av de 35 345 som kom fra Romania til Tyskland i 1990 var sigøynere. Året etter utgjorde rom fra Romania 33 600. Mange av rom innvandrerne fra Øst-Europa forsøkte også å få opphold i andre land. Sverige var et land hvor mange søkte om asyl. Mot slutten av 1990-tallet ble Irland og Storbritannia land som rom fra Øst-Europa reiste til, i håp om en bedre tilværelse. Danmark og Belgia mottok mange sigøynere som søkte asyl i første halvdel av 1999. Både Norge og Danmark hadde da visumfrihet. Barany hevder at sigøynernes migrasjon til Vest-Europa bare relativt sett letter deres økonomiske situasjon. Deres sosiale utstøting kan faktisk øke fordi myndighetene i landene de kommer til er ofte like lite vennligstilte overfor dem, som der de dro fra (Barany 2002:241-244).

Rom og tiggning i Europa

Ikke bare rumenere, men også mange rom dro fra Romania etter Ceauscus fall i 1989. Marius Dragomir hevder at i stedet for å gjøre noe for å forbedre situasjonen for de fattige i landet, brukte myndighetene mye midler på å forbedre Romanias omdømme i utlandet. Etter hvert begynte land som Polen og Tyskland å innføre strengere kontroll og restriksjoner for rom, som derfor valgte å dra til Tsjekkia og Slovakia. I løpet av årene som er gått etter år

2000 har stadig flere land fått sigøynere på turistvisum som tigger i de store byene. Myndighetene i Romania har etter hvert møtt situasjonen ved å prøve ut ulike måter å forhindre migrasjon fra landet (Dragomir 2000).

Bill Jordan forklarer i artikkelen *"Begging: the global context and international comparisons"*, årsakene til at tigging har kommet tilbake i vesten og i de postkommunistiske landene. Han mener det klart henger sammen med overskuddet av ukvalifisert arbeidskraft, massearbeidsløsheten som har gjenoppstått og utvanningen av velferdssystemene som har vært i alle disse landene. Slike prosesser har vært mest synlige i Øst-Europa, som hadde svært liten arbeidsledighet under kommunisttiden. Jordan hevder at tigging må bli sett og analysert i en kontekst av økonomisk usikkerhet og arbeidsledighet. Dens hyppighet burde forstås ut fra graden av uformell økonomisk aktivitet, og de muligheter som finnes for alternative overlevelsestrategier (Dean 1999:46-47).

2. "Cersitul"

Om de som er i gata

"Vi er her i gata"

"Cersitul" er verbet for å tigre på rumensk. Dette verbet bruker vi i begynnelsen av datainnsamlingen. Vi forstår raskt at det virker som de vi snakker med ikke liker å bruke begrepet selv. Ofte sier de "vi er her i gata", underforstått at de tigger. Når jeg spør dem om tigging, bruker jeg derfor heller ofte formuleringen "å be om penger". Dette uttrykket motsetter mange også seg, og forklarer at de ikke spør noen om penger, og at de ikke tvinger folk til å gi. *"Folk gir oss penger av egen fri vilje,"* gjentar flere av dem. Ingen av informantene kaller seg selv "en tigger". Da er det lettere for dem å si "jeg tigger", til tross for at dette altså er et problematisk ord for dem å bruke.

Utvalget

Vi har snakket med til sammen ca 40 personer fra Romania med tilknytningen til gatelivet i Oslo sentrum. Til tross for at undersøkelsen omhandler utenlandske mennesker som tigger, har folk som gjør tre ulike inntektsbringende aktiviteter vært viktig for å forstå mer av fenomenet tigging. Folk som tigger, selger blomster eller spiller musikk er alle mennesker som tjener penger av forbipasserende på gata i Oslo. Vi har nedtegnet informasjon fra 24 personer som tigger, fem gatemusikere og en blomsterselger. De som tigger har vært våre

viktigste informanter, og vi har tilbrakt mest tid sammen med dem. 24 personer som tigger er vårt utvalg. Blant dem er noen hovedinformanter, som er de personene vi snakket mest med.

Musikerne er hovedsakelig menn, mens blomsterselgerne nesten utelukkende er kvinner. Ser en bare på de som tigger, er det ganske lik fordeling mellom menn og kvinner, med noen flere kvinner enn menn. Den eldste personen er 58 år og den yngste er 16 år.

Gjennomsnittsalderen i utvalget er 33 år. Den yngste vi snakket med er en 14 år gammel gatemusiker. Alle tenåringene som er under 18 år forteller at foreldrene er sammen med dem i Oslo. Vi traff ingen små barn som tigger, noe vi var blitt forespeilet av andre før vi startet vår undersøkelse. En eldre informant forteller at barnebarna hennes nå er hjemme for å gå på skolen, men at de i sommer var med foreldrene til Hellas hvor de tigger. Hun sier at de ikke tar med seg barn til Norge fordi de vet det er ulovlig for barn å tigge her. En annen sier: *Jeg vet om de som tar med barna sine når de skal tigge, men ikke i Norge for det er ulovlig her. De gjør det når de reiser til Hellas.*

Av de 24 i utvalget, har vi informasjon fra 17 av dem om hvor mange ganger de har vært i Oslo. Flertallet oppgir å være her for første gang. Seks er her for andre gang og tre personer har vært her tre ganger eller flere.

De aller fleste som er i Oslo høsten 2006 fra Romania, kommer fra fire ulike områder av landet. Disse er Sibiu, Targu Jiu, Bacau og Bazau. Flere kommer fra samme landsby og er slekt eller bekjente, men noen forteller at de har reist som et par og ikke kjenner andre fra før.

Anslag om omfang

Ut fra de observasjonene vi har gjort, kan vi anslå at det til enhver tid er mellom 30-50 rumenske sigøynere og rumenere i Oslo. Dette er tall basert på vårt utvalg, to registreringer vi har gjort, samt generelle observasjoner den måneden datainnsamlingen varte. En onsdag gikk vi fra kl 9:30 -13:00 fra Majorstua T-banestasjon til Oslo S. Vi nedtegnet alle vi så fra Romania som tigger, spilte musikk eller solgte blomster og kom til 28 ulike personer. Tilsvarende registrering gjorde vi en lørdag kveld fra kl. 21.00 -22.30 da vi gikk fra Nasjonalteateret T-banestasjon til Oslo S. Denne gangen nedtegnet vi 32 personer fra Romania.

Det er forskjell på folk

I begynnelsen av datainnsamlingen tenkte vi at alle fra Romania måtte kjenne hverandre, men vi fikk så ganske snart klare signaler om at det er annerledes. En mann sier: *"Jeg ser mange fra landet mitt her, men jeg snakker ikke med dem"*. At ulike personer eller grupper ikke snakker sammen kan vi også observere kvelden vi er på Karl Johan, da de går forbi hverandre uten å hilse. Det virker som at de vet om hverandre, men at mange ikke aktivt forholder seg til hverandre. En forteller at hun og mannen holder seg for seg selv: *"Jeg vil ikke være sammen med flere. Det er best å bare være oss to."* En annen forteller at det en gang var en vakt som spredte dem da de var flere samlet, og at hans familie etter det har holdt seg mer for seg selv. Dette kan være en grunn til at det virker som de ikke kjenner hverandre. En annen grunn er at konkurransen om penger kan gjøre at de ikke ser ut til å forholde seg til hverandre.

Nok en grunn til dette kan være at de mener at det er forskjeller mellom dem som gjør ulike inntektsbringende aktiviteter. En kvinne som tigger sier: *"Det er stor forskjell på vi som tigger og de som spiller. De som spiller sitter på stoler, og de holder på med noe som er mer normalt å gjøre. En gang spurte jeg en musiker om vi skulle se hvem som fikk inn mest penger i løpet av en dag. På slutten av dagen ville ikke musikeren vise frem pengene, men fortalte at han hadde tjent 160 kroner. Selv hadde jeg bare tjent 110 kroner."* Informanten peker både på ulikheter i måten å få penger på, og i antall kroner de som spiller får i forhold til de som tigger.

Også musikerne sier at det er forskjell på å tigge og å spille musikk. En ung mann hevder: *"Det er stor forskjell på å være musiker og tigger. Det er bedre å være musiker fordi du får mer penger og folk liker musikk"*. En 14-årig gutt sier: *"Jeg spør ikke om penger, jeg er musiker. Jeg stjeler ikke i Romania heller. Noen ganger spiller jeg i bryllup."* Julian som er litt eldre sier: *"Jobben min er å spille trekkspill. Jeg gjør det jeg kan aller best, og jeg liker det. Jeg reiser rundt i hele Europa"*. I likhet med noen av de andre musikerne, sier den ene kvinnelige musikeren vi møtte: *"Vi spiser ikke på Kantina. Vi har nok penger til å kjøpe mat, vi er ikke fattige."* Musikerne fremhever at det er flere ting som er forskjelling mellom de to gruppene enn bare måten og mengden penger de tjener. De virker stolte over å spille trekkspill og det er som om de ønsker å skape avstand til de som tigger ved å fremheve at de ikke er fattige, eller stjeler og at de har råd til å kjøpe maten sin selv.

En av informantene, som ikke selv er rom, forteller om hennes syn på en spesiell gruppe sigøynere som bor i landsbyen ved siden av. *"Sigøynere lyver alltid, og du kan ikke stole på dem. De klager over at de er fattige, og når du går for å se hvordan de bor så ser du at det ikke er slik som de fortalte deg"*. Etterpå ber hun oss om å ikke si hva hun har sagt videre til noen andre, og hun fortsetter: *"Jeg er rumener og ønsker ikke å få problemer når jeg kommer hjem!"* Hun avslutter med å si: *"Du kan godt bruke det jeg sier i rapporten din, men ikke si det til noen av de jeg kjenner i min landsby."*

Reisen til Oslo

De som kommer fra Romania til Oslo har reist i flere dager. Noen kjører buss med firmaet Eurolines, men de fleste benytter seg av et minibussfirma fra byen Arad, som kjører fram og tilbake mellom Romania og Norge. Vi snakket med en gruppe rett før de skulle reise hjem igjen til Romania med bussen. Vi ble fortalt at de som er i Oslo kan gi beskjed når de ønsker at bussen skal komme for å hente dem i Norge. Da bringer firmaet ofte nye passasjerer fra Romania til Oslo. Som regel reiser flere fra en landsby sammen til Norge, av og til er de slekt. Vi har truffet flere hvor de to eldste generasjonene i samme familie er i Norge, mens barna blir passet av slektninger i Romania. Prisen vi får oppgitt for turen til Norge er mellom 200 Euro og 300 euro pr person. Mange forteller at de tar opp lån av kjente for å klare denne utgiften. De sier de betaler høy rente på lånet mens de er i Norge.

Tigging hjemme og ute

Når vi spør informantene om de også tigger i Romania får vi ofte overraskede blikk og kommentarer tilbake: *"Nei, det kunne jeg aldri gjort!"* er et standardsvar. En sier det så sterkt som dette: *"Jeg ville heller vært død enn å tigge i Romania"*. Men det finnes noen i utvalget som har tigget i Romania, både sigøynere og rumenere. Så vidt vi vet er det et mindretall av informantene som flere ganger har reist ut av Romania for å tigge i andre land. Frankrike, Hellas, Polen og Italia er landene som da nevnes. En sier han likte seg i Polen, en annen skryter av Paris hvor det to ganger i uka ble delt ut mat og klær til alle de som tigget. Hovedinntrykket fra informantenes svar er at Hellas og Norge er de stedene de liker seg best når de tigger.

"Vi har ikke nok penger å leve for i Romania"

Informantene gir entydige forklaringer for hvorfor de velger å tigge i Norge. Mannen på 32 år representerer mange av dem når han sier: *"Jeg er ikke her fordi jeg har det bra i Romania. Jeg er her fordi jeg har et hardt liv og trenger penger for å overleve"*. Hovedtendensen i svarene er at de tigger fordi de ikke har andre inntektsmuligheter der de bor. Jeg spurte dem også hva de ville ha gjort nå hvis de hadde vært hjemme, og de fleste sa at det ikke ville være noe for dem å gjøre der. To stykker forteller at de ble fortalt at det var jobbmuligheter i Norge før de dro fra Romania. Den ene dro sammen med en gruppe menn som hadde jobbet i Oslo før. Da de oppdaget at de ikke ville få jobb, begynte de å stjele i stedet. Han ville ikke stjele, og satte seg derfor ned for å tigge. Han fortalte at han aldri tidligere hadde tigget.

Med pengene de får i Norge vil informantene dekke ulike behov. Flere oppgir at penger til sko og klær til barna er nødvendig. Ei forteller at hun tigger for at barna hennes skal ha det samme som sine klassekamerater på skolen. Andre sier at de trenger penger til mat til familien. Ei eldre dame sier at hun tigger fordi hun trenger penger til en ryggoperasjon. Flere ønsker å gjøre utbedringer på huset de har. En nevner at han vil få innlagt strøm, en annen ønsker å bygge ut. Noen oppgir at de ønsker å reparere huset etter flommen som rammet deler av Romania sommeren 2006. Unge Vicu sier at han tigger i Oslo fordi han ønsker å bygge et eget hus til seg og sin familie. Han begrunner det med at de nå bor i huset til foreldrene hans, hvor de sover 15 personer i to rom.

Tanker om funn

Omskrivning av "å tigge"

Vi opplevde at informantene gjerne snakket om at de tigget, men at de mange ganger presiserte overfor oss at de ikke presset noen til å gi. Deres uttrykk "å være i gata" understreker noe passivt, lite målrettet og nærmest tilfeldig. Dette tilsvarer til en viss grad funn fra undersøkelsen "Folk som tigger i Oslo 2006" (Brattvåg, 2006), hvor informantene er norske som tigger. Blant dem var det ordet "bomming" som ofte ble foretrukket i stedet for tigging. Dette ordet ble også tolket som å være en mindre målrettet, og mer tilfeldig aktivitet, enn det å tigge.

Ingen av de fra Romania ønsket å bruke ordet "tigger" om seg selv. Dette fant vi også blant de norske som tigger. Jeg vil hevde at dette kommer av at begrepet "tigger", på tvers av landegrenser, har et sterkt stigma knyttet til seg. Stigmatiseringen gjør at en som tigger ikke frivillig overtar identiteten som tigger. Wardhaugh og Jones viser til Erving Goffmans begrep "master status" når de utdyper stigmaet knyttet til tigging. Tigging som aktivitet er så marginalt og stigmatiserende at den som gjør det blir tildelt en slik "hovedstatus". Dette gjør at alle andre identiteter er umulige å ha samtidig med denne ene. Goffman mener at å ha en "hovedstatus" gjør at det ikke er mulig for en person å *gjøre* tigging, men han *blir* en tigger (Dean 1999:103). Informantene i begge undersøkelsene viser altså en motstand mot denne hovedstatusen.

Noe som skiller de fra Romania som tigger fra de norske, er at de tar avstand fra at det å tigge kan være en jobb. Flere av de norske informantene omtalte det å tigge som å jobbe. En av dem omtalte litt ironisk de som gav penger ofte som "faste kunder". Tilsvarende funn kommer frem i en undersøkelse fra Storbritannia. Forfatterne Hartley og Melrose sier at den markedsøkonomiske terminologien blir brukt av flere av de som tigger uten ironi som en måte og forsvare det de gjør (Dean1999:88).

Når vi spør informantene om de kan kalle tigging for arbeid, sier de at de gjerne skulle hatt en jobb, men at dette er deres måte å tjene penger på. En svarer: "*Jeg kan ikke gjøre noe annet*". En annen sier: "*Hva skal jeg ellers gjøre?*" Til tross for at de ikke selv ser på det de gjør som en jobb, er det å tigge et alternativ til formelt arbeid. Disse svarene gir assosiasjoner til uttrykket "Begging is the weapon of the weak" som Bill Jordan trekker frem. De svake er marginaliserte som handler for å gjøre noe med sin situasjon, på en måte som krever minimum av energi, risiko og organisasjonsmessige kunnskaper (Dean 1999:51).

Skiller

Informantenes skille mellom det å tigge og det å spille musikk er tydelig. Vi ser også dette skillet blant musikerne. En undersøkelse fra Storbritannia viser et lignende skille mellom de som selger bladet The big issue, gatemusikanter og de som tigger (Dean:1999:194). Det hevdes ofte at musikerne gjør noe, og en får noe igjen for å gi til dem, mens de som tigger

bare sitter der. Jeg mener dette skillet henger sammen med dikotomien aktivitet og passivitet. Musikerne er aktive ved å være utøvere av et instrument. De som tigger er tilsynelatende helt passive. Blant de vi snakket med er det også et skille mellom det å se på sin aktivitet som jobb og det å ikke gjøre det, hvor musikerne ofte fremhevet det de gjorde.

Sosial kontroll

Til tross for at de ulike menneskene kanskje ikke kjenner hverandre så godt, så virker det som det er en viss grad av en sosial kontroll blant dem fra Romania som er i Oslo. Av flere kvinner har vi fått høre at de ikke kan sove andre steder enn der de vanligvis gjør, fordi de andre vil lure på hva de gjør om natten. De sa at ryktet om dem kunne spre seg helt til mennene deres i Romania. Maria, som ble undersøkt på sykehus, sier også at hvis hun hadde blitt igjen på sykehuset om natten ville det ha kunnet oppstå rykter som kunne ha skadet henne.

Begrunnelsen for tigging

Behovet for penger er den entydige begrunnelsen de fra Romania gir for at de tigger i Oslo. Informantene oppgir at det ikke er noen jobbmuligheter for dem der de bor. Når de sier at de heller hadde jobbet enn tigget, ligner dette de norske informantenes svar. Både de rusmiddelavhengige og sigøynere har vanskeligere enn befolkningen generelt for å få jobb der de lever. Jeg vil hevde at det i stor grad er slik at det er merkelappen som "rusmiddelavhengig" og "sigøyrer" som bidrar til dette. Mer utførlig om dette i avslutningskapitlet.

Når vi spør videre hva de skal med pengene de får i Oslo, fremkommer det at tiggingen dreier seg om å dekke materielle behov. Det som nevnes hyppigst er hus som skal repareres, bygges på eller utbedres, og klær og utstyr til barna. Dette kan sies å være trygging av basale behov. Her er det klare forskjeller på de norske informantene og de fra Romania. De norske oppgir å bruke pengene til umiddelbare behov, til narkotiske stoffer. Til tross for at mat, klær og hus kan ses som umiddelbare behov, kan det ut fra perspektivet til informantene fra Romania se ut til å pengene skal brukes til en form for investering. Flere av dem nevner sikring av fremtiden til barna som en årsak til at de tigger.

Tiggingens vesen

Tigger på nye steder

Den tigging som gjøres av folk fra Romania i Oslo, har noen bestemte trekk som til sammen kan sies å utgjøre tiggingens vesen. Hovedtendensen er at de har en kopp til å motta penger i, og at de sitter på bakken. De benytter seg ofte av flere, ulike plasser. Mange går også rundt når de ber om penger. De som er omvandrende spør ofte forbi passerende direkte om penger. Utvalget bruker et relativt stort geografisk område av byen i sin virksomhet. De benytter seg også av nye steder å tigge, og utvider dermed området i byen for hvor tiggere blir synlige. Flere står langs Bogstadveien, i Storgata og på Grunerløkka, steder hvor det ikke finnes så mange andre som tigger. Når dette skrives har det også vært mediereportasjer om at folk fra Romania tigger på T-banene i Oslo. (Dagsavisen 15.1.07)

Noen har teatraliske uttrykk

Noen rumenere og sigøynere har en teatralisk uttrykksform når de tigger. Vår observasjon er riktignok at flertallet sitter stille, og gjør dette ved å se rett framfor seg eller riste koppen de holder i. Av de som er mer dramatiske i uttrykket, sitter noen med hendene samlet foran seg i en slags bønnestilling, andre rister koppen og atter andre snakker med trist stemme mot de forbi passerende. Av de som går rundt med koppen er det enkelte som skjelver og bruker stokk. Det er grunn til å tro at stokken av og til er del av det teatraliske uttrykket, og brukes som en rekvisitt av noen av disse. Denne antakelsen fikk vi styrket da vi observerte en

gruppe som skulle dra tilbake til Romania, hvor mannen vi tidligere hadde sett med stakk ikke brukte den på avreisedagen. En annen gang ble vi fortalt av en kvinnelig informant at gutten vi nettopp hadde passert på Karl Johan bare gjorde seg til, at han ikke trengte stakken han stod med. Vi kan imidlertid ikke slå fast at dette gjelder for alle som går med stakk.

Inntjening

Nok et aspekt som er del av tiggens vesen er inntjeningen de får av å tigge. For å få et innblikk i dette har vi spurt dem om gjennomsnittsinntekten. Hovedtendensen i svarene er at de får 150 kroner på en hverdag. Noen få har svart kr 200, mens en oppgir å ha fått 23 kroner på en dag. De får mer i løpet av fredag og lørdag kveld og natt, hvor en dame oppgir å ha fått ca 400 kroner. Det virker som de fleste er ute om kveldene i helgene, men ikke alle. Ei oppgir at kroppen hennes ikke tåler kulda, en annen synes det er skummelt å være ute når det er mørkt. Vi har ikke spurt alle hvor mange timer de tigger, men har inntrykk av at de holder på fra morgenrushet til ettermiddagsrushet, som en vanlig arbeidsdag i antall timer. Foruten å tigge er det flere som panter flasker for å øke inntjeningen. Noen forteller at de leter i tilgjengelige containere etter ting som de kan ha nytte av. Vi observerte også at noen ser igjennom innholdet i søppelbøtter. Dette kan ses som et supplement til tiggingen.

"Vil heller bare spise brødskorper"

Når vi spør våre informanter om hvordan de opplever det er å tigge, er svarene entydige. De forteller at de er skamfulle og flau over det de gjør, men sier ofte samtidig: *"Hva kan jeg ellers gjøre?"* De aller fleste som svarer på dette spørsmålet knytter svaret sitt til mangel på arbeid som et alternativ. Ei dame sier dette: *"Jeg er flau over å tigge, men har ingen andre alternativer. Jeg kan jo ikke språket en gang!"* Ei annen som tigger for første gang sier det slik: *"Jeg ville heller bare ha spist brødskorper enn å tigge i Norge"*. Hun fortsetter med å si: *"Hvis bare de som passerte meg hadde gitt meg en krone hver. Men de vil ikke, selv om dette er ett av verdens rikeste land"*. Når vi spør hvordan han opplever det er å tigge, sier en av informantene at det er bedre å tigge enn å stjele.

Forholdet til andre som tigger

Selv om ikke informantene kjenner de andre som tigger i Oslo, så har de en form for relasjon til dem. For enkelhets skyld kan de som tigger inndeles i grupper etter statsborgerskap, og kalles norske og rumenske. Flere ganger har vi observert at en fra Romania har måttet gå fordi en med norsk opprinnelse som tigger har hevdet at det er "hans" plass. Det er en klar tendens at informantene har en bevissthet om at de ikke er ønsket av de norske som tigger. *"De hater oss. De roper når vi går forbi dem,"* sier Maria. En mannlig informant på 30 år sier: *"Noen ganger roper de til oss, men jeg skjønner ikke hva de sier"*. Andre har sagt noe tilsvarende. En antakelse er at når de ikke forstår språket oppleves ikke tilropene som så truende.

Det er andre reaksjoner enn tilrop som gjør dem mer redde. *"Jeg er redd når jeg ser en av dem. Av og til spytter de eller putter aske oppi koppen min, andre ganger sparker de til koppen,"* sier en kvinnelig informant på rundt 50 år. En annen kvinnelig informant forteller om lignende opplevelser: *"En norsk tigger kom og tok koppen min. En annen kom og sparket mot meg der jeg satt, og sa at jeg måtte gå fra plassen."* Til tross for at hovedtendensen er at forholdet mellom rumenere og norske som tigger ikke er særlig vennskaplig³, er det ikke bare negative opplevelser informanter kan fortelle om. En kvinne sier dette: *"En gang kom det en norsk tigger bort til meg og satte seg ned. Han viste capsen sin til meg hvor det stod "Malboro", så jeg gav ham en røyk, og så satt vi der og røykte sammen."*

Informantene kan ofte gjøre rede for en måte de oppfører seg på eller en strategi, i møte med de norske som tigger. *"Vi passer på å ikke sitte der de sitter"* og *"Jeg må vente til han"*

³ Jfr. rapporten "Folk som tigger i Oslo 2006".

går derfra før jeg kan sette meg igjen”, er to utsagn som forteller om beslektede strategier rundt bruken av plasser å tigge ved. En eldre informant sier: *”Hvis du ikke går der hvor de går, så er det ok. De er gode mennesker.”* Det kan virke som de rumenske prøver å ha minst mulig med de norske og gjøre.

”Organisert tigging”

Media har i lang tid fremhevet betegnelsen ”organisert” i reportasjer om utlendinger eller sigøynere som tigger. Hva som ligger i dette begrepet er uklart. Det kan bety en kollektiv, ofte planlagt handling, mot et felles mål. Ut fra sammenhengen, synes det som at begrepet ofte signaliserer organisert kriminalitet. Det er en klar tendens at utvalget er bevisst medias fokus på dette, og flere henviser til ordet mafia i relasjon til mediadekningen. En ung gutt sier: *”Det media skriver om oss; at vi er mafia og at vi selger narkotika og at noen samler inn pengene våre, er ikke sant! De viste oss på tv, på en stor skjerm ute, og jeg så til og med meg selv! Hvorfor kaller de oss mafia, når det egentlig er de norske som er en mafia. Det er de som kjøper narkotika. Vi tigger fordi vi er fattige, og vi ønsker å skape en bedre fremtid for oss selv.”*

Robert Rydberg, som selv er gift med en rumensk sigøyner, forteller at det rundt år 2000 var flere fra Romania som kom til Oslo og utga seg for å representere noe annet enn de var. Noen sa de var fra organisasjoner som skulle samle inn penger til barnehjem i Romania. Han sa at han selv anmeldte flere av dem som optrådte i slike æren, fordi han mente at de ikke var sannferdige. Han mener at det ikke er noe organisert tigging i form av at folk samler inn penger til noe felles. *”Det jeg vet er at det organiseres felles bespisning på ettermiddagen og hjelp til lån av sengetøy og sånn*”, sier han. Geir Mjåset, politioverbetjent ved Politiets utlendingsseksjon sier dette om temaet: *”Vi har inntrykk av at det er en organisering som ligger til familien. Det ser ut til at tigging er et familieforetak.”*

Finnes det bakmenn?

Det kan virke som at tanken om en bakmann eller –kvinne, som utnytter de som er med i dette fellesskapet, ligger implisitt i uttrykket ”organisert tigging”. Våren 2006 kom det frem i en reportasjeserie i Dagsavisen at det fantes en ”tiggermamma” (Dagsavisen 20.5.2006). Avisen signaliserte sterkt at det er bakmenn som har fortjeneste av at andre tigger for dem, og viste bilder av en dame som samlet inn penger fra noen som tigget. Vi ønsket å få informantenes reaksjoner på denne påstanden, og brukte formuleringen ”å tigge for noen andre”. Mange er nølende til dette spørsmålet og svarer ofte: *”Jeg vet ikke, men jeg kjenner ingen.”* Mange legger til at de ikke tror noen orker å tigge for andre. Mange begrunner det som denne mannen: *”Jeg er dum hvis jeg tigger for andre når jeg har 5 barn hjemme.”* En svarer retorisk: *”Kunne du ha tigget for noen andre?”*

Robert Rydberg avviser bestemt at dette forekommer. På spørsmålet om det finnes bakmenn, eller annen systematisk utnyttelse, svarer han: *”En rom ville heller vært død enn å miste sin egen frihet”*. Til tross for at alle informantene avviser at noen tigger for andre, bekrefter en informant, og en annen rumener med lang erfaring fra gatelivet i Oslo, at noen betaler andre en andel / et fast beløp av det de får når de tigger. Også en annen øst-europeisk mann, som tigger et annet sted i Norge, har bekreftet at han selv måtte betale et fast beløp til den som hadde bil. Dette var en form for kompensasjon for hjelpen han fikk til transport rundt i Norge, utgifter til bensin kom i tillegg. En kvinnelig informant forteller: *”Corturariene⁴ spør sigøynere om å dra til utlandet for å tigge, og de må betale for dette. Ingen tvinger dem til å dra, men sigøynerne er så fattige og de er glade for å dra. Forrige uke møtte jeg en dame som spiller trekkspill og jeg spurte henne hvordan hun kom hit. Hun ville ikke fortelle, men hun sa at hun måtte betale til noen andre som hjalp henne å komme hit”*. Robert Rydberg benekter at han tror at denne form for betaling av tjenester eksisterer.

⁴ En gruppe rom

Flere av informantene har opplyst om at de har tatt opp lån i Romania med svært høye renter for å finansiere turen til Norge. Mens de er i Oslo må de derfor sende hjem penger for at dette lånet kan betales tilbake så fort som mulig. På spørsmålet om det finnes bakmenn som utnytter andre, svarer politioverbetjent Mjåset: *"Det er et åpent spørsmål om det i Norge finnes bakmenn som drar større profitt. Vi har ikke kunnet påvise dette. Hva som skjer i Romania i forhold til bakmenn kan vi ikke svare på. Muligheten er jo der til å drive med andre og mer innbringende ting enn tigging."*

Tanker om funn

Rapporten "Folk som tigger i Oslo 2006" (Brattvåg, 2006) beskrev måten folk tigger på som (hovedsakelig) er norske. De aller fleste sitter på bakken, på en fast plass, med en kopp foran seg. Stedene de benytter er konsentrert i Oslo sentrum, og på de mest populære plassene bytter de som tigger på å bruke. Gjennomsnittsinntekten på en dag er mellom 400-600 kroner. Flertallet av de norske tigger for å finansiere sitt rusmiddelbruk, og de sitter til de har det de trenger av penger. For en heroinavhengig deles ofte dagen inn i ulike økter de tigger, etter antall doser. Mange av de som tigger selger også bladet Erlik Oslo.

Beskrivelsen over viser at det som tydeligst skiller de rumenske som tigger fra de norske, er at inntjeningen er langt dårligere, og at formålet med tiggingen er noe annet. Informantene forteller at de forsøker å unngå at de norske som tigger reagerer på dem. Flere har hatt opplevelser med de norske som de synes har vært lite hyggelige. I "Folk som tigger i Oslo 2006" fremkom en klar tendens til at informantene var negative til de "utenlandske tiggerne". Foruten at dette ofte tilskrives økt konkurranse, kan det også virke som det er andre ting som gjør at de reagerer.

I løpet av tiden som datainnsamlingen pågikk og denne rapporten er skrevet ferdig, har graden av mediadekning om rumenere som tigger vært langt større enn om de norske som tigger. Dette kan tas som et signal om at det er større skepsis og negativt fokus mot de fra Romania som tigger enn de fra Norge. Om en slik holdning hadde vist seg i befolkningen generelt, er ikke noe denne undersøkelsen kan bekrefte.

Måten

Jeg vil hevde at det er noen faktorer som kan forklare det negative fokuset fra de som tigger og fra media. Til tross for at mange i utvalget virker som de tilpasser seg og sosialiseres inn i hvordan flertallet tigger i Oslo, er det *måten* noen av de fra Romania tigger på, som kan være en slik faktor. Ikke alle av dem "tigger på norsk". En del av utvalget går rundt og henvender seg direkte til forbigående eller har en teatralisk uttrykksform. All tigging kan også ses som å være en iscenesettelse i det offentlige rom (Brattvåg 2006:11). I dette perspektivet er alle som tigger til en viss grad teatraliske, med "rekvisitter" og når de står på en "scene". Ut ifra våre observasjoner er det et mindretall av informantene som uttrykker seg mer teatralisk enn de norske som tigger. Det kan være at mindretallet fra Romania, blir representanter for alle "utenlandske tiggere", både i bevisstheten til de andre som tigger og media.

Stedene

Stedene som de fra Romania benytter seg av kan ses som en annen faktor som bidrar til det negative fokuset på de som tigger. Stedene de bruker er flere og mer varierte enn der vi er vant til å se norske som tigger. Wardhaugh og Jones i boka *Begging questions*, beskriver tiggerens plassering i det offentlige rom som sentralt for folks oppfattelse av ham. De skiller mellom "hovedområder" (prime spaces) og "marginale områder" (marginal spaces) av byen. Hovedområdene er steder som befolkningen bruker til bolig, kommersielle aktiviteter og fritidsaktiviteter. Marginal økonomisk aktivitet, som tigging kan sies å være, blir fylt med fare når det blir synlig. Det er denne synligheten som representerer en trussel mot folks følelse av trygghet. Marginal folks plassering i hovedområdene utgjør en trussel mot offentlig ro og orden.⁵ Slik kan den som tigger fremkalle frykt hos de forbigående (Dean 1999:112). Denne beskrivelsen av tiggere i hovedområdene i byen kan også sies å gjelde for alle som tigger i Oslo. Det som gjør at noen fra Romania skiller seg ut, tror jeg er at flere bruker andre scener enn de norske. Et eksempel som viser at noen av de fra Romania synliggjorde sin aktivitet på et nytt slikt hovedområde, er da de tippet på T-baner i Oslo (Dagavisen 15.1.07). I neste kapittel vil medias ordvalg belyses ytterligere, ved at det gis en kort presentasjon av ordbruk.

Organisering og bakmenn

Tigging i Oslo av mennesker som kommer fra Romania, kan betegnes som organisert ved at det er felles overnattings- og transportmuligheter, og at noen måltider inntas i fellesskap. Etter våre observasjoner og samtaler er det lite sannsynlig at tigging er organisert på en måte som ikke er frivillig for den enkelte å gå inn i. Når informantene fikk spørsmål om bakmenn benektet et klart flertall at dette eksisterte. Fra andre fikk vi informasjon som tyder på at det er noen som får betaling fra noen av de som tigger. Hvis dette finnes, er det nok lite trolig at vi ville ha fått bekreftet dette i løpet av den tiden datainnsamlingen varte.

Min antakelse er at det kan hende at noen betaler penger til en mer sentral person. Den som tar seg betalt er kanskje "kjentmann", og har vært i Oslo tidligere for å tigge. Informanten som underbygger denne antakelsen understreker at det er ingen som er tvunget til å dra til Norge for å tigge, men at de ønsker det selv. De som tar i mot tilbudet om å reise til Norge betaler noen for hjelpen. Det er rimelig å anta at hjelpen kan bestå av informasjon og praktisk veiledning. Jeg tror det vil variere ut fra sted de tigger og hvor lang erfaring de har, hvorvidt de må betale noen for hjelpen. Til Oslo kommer de fra Romania med et minibussfirma og er ikke avhengig av bil i byen, slik som de som tigger på mindre steder i Norge. Har en vært her flere ganger vet en om gode steder å sove, spise og tigge, og trenger kanskje ikke lengre hjelp fra en "kjentmann".

⁵ Ofte fører dette til at de som utfører marginal, økonomisk aktivitet søker seg mot marginale områder for å beskytte seg, men jakten på penger tvinger dem allikevel inn i hovedområdene (Dean 1999:112).

3. Tilværelsen i Norge

Rammene rundt oppholdet

Det er flere aspekter ved tilværelsen i Norge som kan sies å utgjøre rammevilkårene for informantene i Norge.

Tre måneders opphold

Tiden de har lov til å være er her danner en ramme rundt oppholdet. Informantene i denne undersøkelsen har alle lov til å være i Norge i tre måneder. Reisedokumentet skal ha stempel ved innreise og utreise mellom grensen som markerer innenfor og utenfor Schengen-området. Politiet har fortalt at de behandler rumenere som kommer hit som turister. En regel de forholder seg til er at en som turist må ha ca kr 500 pr dag til daglig opphold i landet. I samtaler med politiet har jeg blitt forklart at de noen ganger våren 2006 sjekket om en person som tippet på gaten hadde kr 500. Hvis han/ hun ikke kunne fremvise disse pengene, hendte det at politiet bortviste vedkommende. Når jeg spør hvorfor en (Gheorghe) som hadde vært lenger enn de tre månedene ikke ble utvist, da politiet sjekket han, sier Geir Mjåset ved Oslopolitets utlendingsseksjon: *"Det er relativt dyrt å sende personer til hjemlandet sitt. Politiet driver ikke transportbyrå. Vi oppfordrer dem til å oppsøke sin ambassade for å be om hjelp"* (Mjåset 19.12.06).

"Både Romania og Bulgaria har visumfrihetsavtaler. Dette medfører at borgerne av disse landene kan reise fritt til Norge uten visum på turistbesøk. De kan imidlertid ikke oppholde seg innenfor Schengen-området mer enn 90 dager innenfor en 180 dagers periode" (E-post fra Guro Krokann rådgiver hos Oslopolitiet 17.1.07).

Når folk reiser inn i Schengen-området får det et stempel i passet. Informantene forholder seg til datoen som står stemplet, og refererer ofte til den når vi spør når de skal reise hjem. De fleste reiser tilbake rundt denne datoen, men noen velger å være utover denne tiden. Vi har ikke noe tall på hvor mange dette kan være. Det kan være ulike grunner til at de blir, men felles er ønsket om å få mer penger. En mann oppgir at han ikke har nok penger til å betale for turen tilbake til Transilvania. En annen sier han gjerne vil være her lenger for å få mer penger, og spør oss om vi vet hva som kan bli konsekvensene av det. *"Det verste er ikke at politiet kan utvise oss, men at de putter et stempel i passet, som gjør at jeg ikke kan komme tilbake hit"*, sier en kvinnelig informant.

Ei eldre dame sier: *"Jeg har vært her 3 ganger, og har blitt utvist til Romania en gang. Jeg hadde ikke noe imot å bli utvist fordi jeg ikke hadde penger til å dra tilbake til Romania. Ingenting skjedde med meg etterpå."*

Det kan virke som stemplingen av pass mellom grensene er mangelfull. Flere av de som tigger har opplevd at det får lite konsekvenser for dem å være utover tiden, eller å være kortere i Romania enn tre måneder. Noen av dem vi så som reiste tilbake til Romania i midten av oktober var å se i Oslo igjen i begynnelsen av desember. Politioverbetjent Geir Mjåset hevder at det kan være mangelfull stempling ved noen grenser (Mjåset 19.12.96).

Overnatting

Høsten 2006 forteller de som tigger fra Romania at det er ulike overnattingsmuligheter de benytter seg av i Oslo. Overnattingsforholdene kan sies å utgjøre en annen del av rammevilkårene til informantene. Noen sover hos kjente, andre på pensjonat, men de fleste forteller at de enten sover i en leilighet eller utendørs. Når vi starter vår undersøkelse i begynnelsen av oktober, var det like mange av informantene som oppgir at de sover ute som de som sier de sover inne. Noen forteller om en skog litt utenfor sentrum hvor de holder til om natten. Ved hjelp av ulike materialer har de laget en teltlignende beskyttelse mot vær og

vind. De oppgir også at de har madrasser der. Enkelte av de som sover ute forteller at de gjør dette på mer tilfeldige benker i parker i sentrum. En kvinnelig informant sier: *"Min mann og jeg sover utendørs på benker i parker. Jeg kan vise deg at jeg faktisk har sjampo og børste i veska mi. Så vasker jeg meg selv på do på restauranter eller på Kantina."*

De som sover inne har ulike leiligheter de kan benytte seg av. Her leies soveplass per natt, og informantene oppgir å betale mellom kr 85 -100 for en natt. De må selv stå for evt. madrass og sengetøy. En vi snakket med, som ikke selv tigger, forteller oss at hun leier ut plass i to ulike leiligheter til folk fra Romania. Dette har hun gjort en stund sammen med andre. Vi får vite av en informant at det i av disse leilighetene er 14 stykker på ett rom, og at de ikke har andre fasiliteter enn toalett. Hun forteller: *"Jeg sover sammen med mange ukjente menn, og jeg kan ikke skifte på rommet en gang"*. Vi observerer at flere av dem hun sover sammen med en morgen pusset tenner, og vasket seg på Fyrliset kontaktsenter, av mangel på slike fasiliteter i leiligheten. Standarden på leilighetene varierer nok, da informanter som sover i en annen leilighet forteller at de har mulighet for å lage mat.

I begynnelsen ble vi litt forvirret over svarene ulike informanter gav oss, om hvor mange det var som sov på samme rom. Så forstod vi at årsaken til dette var at antallet som overnatter kan variere fra natt til natt. I løpet av datainnsamlingen forteller informantene at hvis en ikke får noe særlig penger en dag, prioriterer en ikke å bruke pengene på å sove inne. En av informantene som hadde fått bot bestemte seg for å sove ute en periode sammen med dem som bodde i skogsområdet. En annen informant, som tidligere bare hadde sovet ute i parker i sentrum, flyttet etter hvert inn, men sov ute innimellom når inntjeningen var dårlig. En mann forteller: *"Jeg liker meg her, men jeg kan ikke sove ute mer. Jeg sover i de samme klærne og våkner i de samme klærne. Jeg trenger å vaske meg nå."* Etter hvert som ukene i oktober går og det blir kaldere i været, er det flere av informantene som flytter innendørs. I begynnelsen av november virker det som om alle sover innendørs.

Geir Mjåset i Utlendingsseksjonen ved Oslo politidistrikt, sier at politiet kjenner til denne overnattingsmuligheten for folk som er kortvarig i landet, og oppgir at de selv har vært inne i en slik leilighet for å sjekke forholdene (Mjåset 19.12.06). Blant de som kommer fra Romania for å tigge, spille musikk eller selge blomster, virker det som alle i Oslo vet om muligheten for å sove innendørs i ulike leiligheter. En eldre informant undersøkte med en han hadde snakket med, om det var mulighet for han og hans familie å leie en leilighet. Han får til svar fra denne mannen at hvis en leier ut til rumenere kan en risikere fem år i fengsel. Sønnen til denne informanten forteller imidlertid senere at han selv, etter fire måneder i Oslo, har fått leie en leilighet sammen med flere av de han er sammen med.

Klær

Det de har på seg kan sies å være nok en del av rammevilkårene for de som tigger fra Romania. Spesielt er det sentralt i høst- og vintermånedene. Flertallet av de dagene vi holder på med datainnsamlingen regner det i Oslo. Mange dager er det også bitende kaldt. De som tigger er ofte veldig dårlig kledd for slikt vær, og det forundrer oss at de orker å sitte stille så lenge av gangen. Mange av kvinnene har sandaler på føttene med sokker i. Alle går i skjørt, og noen har flere lag med skjørt, og også bukser under. Blant mennene er skotøyet ofte dårlig. Et eksempel er en ung mann som går i skisko. Felles for både menn og kvinner er at de ofte har på lag på lag med klær. Vi observerer at flere av dem går i det samme tøyet nesten hele tiden vi gjør vår undersøkelse. Når vi spør dem hvor de får tak i klær, sier de at de kjøper brukt. En annen måte enn å kjøpe klær, er å motta det av forbipasserende. Ei forteller at hun har fått både en fleecegenser og boblevest. En annen sier at han fikk en tykk pelslue av en forbipasserende. Nok en måte å få klær på er å lete i containere eller stå ved siden av Fretex-bokser mens folk kommer for å legge oppi poser med brukt tøy. En eldre informant sier at hun ikke forstår at folk insisterer på å legge posen i boksen, isteden for at hun kan få den. Hun har stått flere ganger ved siden av boksen i håp om å få litt ekstra klær.

Mat

Hvor og hva de spiser kan også sies å utgjøre en del av rammevilkårene for oppholdet til informantene. Det er en klar tendens til at flertallet i utvalget benytter seg av den matservering som finnes på serveringssteder drevet av organisasjoner i byen. Møtestedet kafe til Kirkens Bymisjon, Kontaktsenteret til Blå Kors og Fyrlyset kontaktsenter til Frelsesarmeen er alle slike steder. Felles for dem er at virksomheten er rettet mot de i byen som er rusmiddelavhengige. Møtestedet kafe har hatt få fra Romania på besøk, mens ansatte på Blå Kors oppgir at det var flere som spiste gratis mat hos dem i sommermånedene enn om høsten. Stedet som de fleste benytter seg av er Fyrlyset kontaktsenter⁶. Informantene kaller senteret for "la Cantina", og etter hvert refererer også vi til stedet som "Kantina" i samtaler med informantene.

Det virker som informantene er svært takknemlige for mattilbudet til Frelsesarmeen. En mann som vi ikke har sett før, og som vi antar nettopp hadde kommet til Oslo, uttrykker første gang vi ser han på Fyrlyset: *"Er det gratis mat?! Det er jo helt utrolig!"* En av informantene mener dette om kontaktsenteret: *"Det burde være et sted i Romania, slik som dette, som vi kan komme og spise på."* Til tross for at de fleste er fornøyde med Fyrlyset kontaktsenter, oppsøker ikke alle i utvalget stedet. For noen kan det være praktiske årsaker til det, som at plassen de pleier å tigge på ligger langt unna. For andre kan grunnen være at de ikke føler seg vel der. En ung mann sier: *"Vi kjøper mat fordi jeg føler meg ikke velkommen på Kantina når de norske narkomane roper "sigøynermafia" til meg. De sa også til de som jobber der at de ikke burde la oss få spise der. Vi får heller ikke lov til å ta en dusj der."* Av og til når vi er på Fyrlyset observerer vi at noen av de faste gjestene kommenterer at de fra Romania er der. Til tross for at informantene ikke forstår norsk er det tydelig at noen av dem selv er var på dette.

Mattilbudet på Fyrlyset er todelt. De kan spise der, og / eller få med seg en pose med noen matvarer, som de kan benytte der de bor. Flere gjør begge deler. I posen er det større matvarer som f.eks ost, frossent kjøtt og frukt. Innholdet i posen bestemmes både ut fra hva som finnes av mat på lager, hva den ansatte gir og hva gjesten spør etter. De dagene vi er på Fyrlyset spør flere av informantene om å få slike poser og får deretter mat. En dag hvor en kvinnelig informant har fått et stykke frossen kjøtt fra kontaktsenteret, treffer vi henne senere på dagen når hun har kjøpt en engangsgrill for å grille kjøttet. Mange av informantene tar ikke med seg en pose med ekstra mat, men lager seg en matpakke bestående av brødsiver fra frokostserveringen, som de så spiste utover dagen. Flere forteller at de bare spiser to måltider om dagen: frokost og middag om kvelden. Foruten å spise på matservering drevet av frivillige organisasjoner, spiser informantene på kafeer eller fra kiosker. En informant forteller at rumenere hadde blitt nektet adgang til en marokkansk restaurant som de tidligere har pleid å spise på.

Informantene i denne undersøkelsen får mat hos Frelsesarmeen og Blå Kors fordi organisasjonene har valgt å se igjennom fingrene med at de går utover sin egentlige målgruppe. De som driver lavterskeltilbudene forteller at det er en utfordring i møte med andre folk at tilbudene deres er for rusmiddelavhengige. De opplever at kapasiteten til tilbudet er ganske sprengt, og når de som ikke er rusmiddelavhengige benytter seg av tilbudet, får dette konsekvenser for resten av de besøkende. På Fyrlyset har de dermed innført noen begrensninger i tilbudet til de som ikke er rusmiddelavhengige. De får ikke bruke overnattingsmuligheter, sanitæranlegg og det medisinske tilbudet som finnes der. Det er verdt å merke seg at lavterskeltilbudene har åpningstider, og dette gjør at en ikke kan spise alle dagens måltider der. På Fyrlyset er åpningstiden fra 9-14.

Mange av informantene kan fortelle at de av og til mottar mat fra et kontor, og en kvinne kaller dette et sosialkontor. Noen uker ut i datainnsamlingene forstår vi plutselig hvor dette

⁶ Frelsesarmeens kontaktsenter Fyrlyset blir heretter bare kalt Fyrlyset

er, da vi møter ei av de yngre informantene med mange bæreposer foran seg. *"Vi har vært rett der borte og fått en pose hver,"* sier hun da vi spør hvor hun har vært. De ansatte på Fyrlyset kan fortelle oss at det antakelig er Frelsesarmeens Slumstasjon jenta refererer til. Vi begir oss bort til Slumstasjonen, hvor vi får vite at de den siste tiden har besøk av stadig flere fra Romania. De får med seg en pose med mat og andre saker fra dem. Den ansatte forteller at det er en rumensk dame, bosatt i nærheten, som ofte følger dem dit.

Tanker om funn

Etter det vi har sett, og det informantene har fortalt oss, er det noen trekk som preger rammevilkårene rundt oppholdet til rumenere og sigøynere som tigger i Oslo. Rammene er preget av å være midlertidige, de er lite forutsigbare og stabile. Den mest åpenbare av disse er rammen tid. Det er en tidsmessig begrensning på oppholdet, og det er midlertidig. Flere av informantene sier at de er bevisst muligheten for utvisning hvis de er utover de tre månedene, altså hvis de forsøker å gjøre denne rammen mer varig. En annen ramme som i stor grad også er midlertidig er den som gjelder overnatting. En informant kan enten sove ute eller inne, og han kan "pendle" mellom disse to mulighetene i løpet av ett opphold i Oslo. For de som sover ute i byens parker er denne rammen mest midlertidig. De bytter sted hvor de sover om natten, og noen ganger blir også søvnen avbrutt ved at de blir vekket av politi eller vektere. For de som hele tiden sover inne er også rammen rundt overnattingen lite forutsigbar ved at antallet som sover i ulike rom varierer, og at det kanskje også varierer i hvilken leilighet en sover i.

Når rammevilkårene er midlertidige, er det vanskelig å planlegge. Dette gjør det også vanskeligere å være økonomisk. Uttrykket "det er dyrt å være fattig" er noe som jeg tror også kan gjelde tilværelsen for informantene når de er i Oslo. For de som ikke spiser på gratis matservering er det dyrt å skulle kjøpe seg mat i byen mens man tigger. Noe annet som gjør oppholdet i Oslo kostbart er overnattingen. Informanter oppgir å betale en tredjedel eller halvparten av det de får i løpet av en dag på overnatting. Hvis de betaler kr 85 pr natt i en måned blir det ca 2550 kr for en plass på et gulv i en leilighet. De som leier ut overnattingsplass tjener mye penger på informantene, og det ser ut til at informantene her blir utnyttet. En strategi som flere av informantene tar i bruk for å gjøre oppholdet mer

økonomisk innbringende er som vi har sett å lete i søppelkasser etter flasker eller i containere etter brukbare ting.

Et annet trekk som preger rammevilkårene til informantene er at de er minimumsløsninger. Dette er synlig når det gjelder både de som sover ute og de som sover inne. Ute i parkene har de lite eller ingenting over seg. De som bor i skogen har forsøkt og gjøre det beste ut av situasjonen ved å ha en presenning over seg. De oppgir også at de har madrasser der. For de som sover inne er tydelig at det er en minimumsløsning ved at de kun tilbys et sted å sove på et gulv. De må selv ordne madrass og sengeklær. Rammevilkårene som mat og klær kan sies å utgjøre, er også preget av å være en minimumsløsning, da det de spiser på Fyrlyset kontaktsenter er mat som ofte er gått ut på dato. Vi observerte også at kosten deres virker svært ensidig ved at den består av brødskiver med pålegg. En informant, som sov ute, påpekte en side av maten som var viktig for henne: *"Ikke snakk til meg om mat! Her spiser vi bare kald mat, det kan nesten ikke kalles mat en gang."* Rammen som klær utgjør er viktig når en er ute nesten hele dagen i regnvær og kulde. Denne er også tydelig preget av å være en minimumsløsning. Mange av informantene så vi i de samme klærne nesten hele perioden vi gjorde datainnsamlingen. De hadde ofte tynne sko og sokker. Det var tydelig av noen av dem frøs de kaldeste dagene. Hovedaktiviteten til mange av dem som tigger er å sitte stille i lengre tid av gangen, og dette i seg selv gjør det vanskelig å holde varmen. De fleste hadde lite egnede klær for å sitte ute i flere timer uten å fryse.

Det som er med å avgjøre om rammevilkårene er midlertidige og preget av å være en minimumsløsning, er deres hovedaktivitet i Oslo, nemlig tiggingen. Den daglige inntjeningen påvirker om en kan sove inne, kjøpe mat eller kanskje kjøpe seg litt brukt tøy. Flere av rammevilkårene er det vanskelig for informantene å få gjort noe med. Spesielt er det rammen rundt overnatting som mange informanter er opptatt av, og flere forsøkte å få leid seg et mer permanent sted å sove.

Når det gjelder rammen klær tror jeg det er et aspekt til, i tillegg til mangel på penger, som gjør at det er en minimumsløsning. For å fremstå som en "ordentlig tigger" kan en ikke gå med for fine klær. Det har flere av de norske informantene bekreftet i undersøkelsen "Folk som tigger i Oslo 2006" (Brattvåg, 2006). Dette tror jeg også informantene fra Romania er bevisste på. Jeg antar at flere av dem har andre klær på seg i Norge når de tigger, enn de bruker hjemme i Romania. Denne antakelsen ble styrket av at vi så flere av informantene i helt andre klær den dagen de satte seg på bussen for å kjøre hjem til Romania. Her er det altså deres hovedaktivitet, tigging, som påvirker hva de kan ha på seg av klær.

Hvordan de liker seg i Norge

Observasjoner om Norge og nordmenn

"Det er fint i Norge, men det er kjedelig her. Jeg får ikke så mye penger som jeg trodde jeg skulle få," sier ei jente som oppgir at hun tigger for første gang. Ingen har tidligere fortalt oss at de kjeder seg, men mange fremhever hvor fint det er i Norge. Flertallet av informantene er positive til Oslo, og ofte sammenligner de byen med hvordan det ser ut der de kommer fra i Romania. En rumensk informant sier: *"Jeg liker det så godt at jeg vil gjerne få meg en jobb her. Først ønsker jeg å kjøpe en engelsk ordbok."*

Informantenes observasjoner kommer hovedsakelig fra det de ser av bylivet. Når vi spør hvordan de liker seg i Oslo, kommenterer flere av dem spontant at det er mange fulle mennesker i Oslo i helgene. En sier: *"Jeg har ikke sett så mange fulle folk i hele mitt liv, som jeg har sett her."* De spør oss hvordan det kan ha seg at også jenter og damer drikker seg fulle på alkohol. En eldre, kvinnelig informant har observert og spør: *"Folk i Norge har mange fornøyer. De kan gå på disko og sånn. Kanskje det kommer av at de er rike?"* Mens vi

snakker med to yngre kvinner, med ryggen inntil veggen på et stort kjøpesenter, spør vi dem om de går inn i butikker for å kikke. Begge rister på hodet, og den ene sier: *"Jeg har gjort det en gang, men jeg liker ikke å gjøre det. Jeg får kanskje bare 50 kroner i løpet av en dag, og så koster det kr 500 å kjøpe noe til barnet mitt. Hvorfor skal jeg gå inn når jeg vet at jeg ikke har penger for å kjøpe noe der?"*

"Det er stor forskjell på nordmenn og rumenere. Her virker det som at folk er satt pris på for hvem de er. De har kunnskap", sier en rumensk kvinne. Hun er åpen i sin formidling til oss, og forteller videre: *"Det virker også som at dere nordmenn er veldig involvert i barna deres, de driver med mange aktiviteter. Jeg har også sett at det i barnehager i Oslo finnes mange flere lekeapparater enn det vi har hjemme."*

Savn

I løpet av enkelte samtaler med noen av informantene kommer det fram at de savner barna sine hjemme. En begynner straks å gråte da vi spør om det er vanskelig å være borte fra dem. En ung mor sier: *"Jeg savner ungene mine så. Jeg vil gjerne dra hjem, men har ikke penger"*. Også to mannlige informanter viser tydelig at dette preger dem, da de kom inn på temaet ved å fortelle at de hadde snakket med barna på telefonen. De hadde begge fått høre av barna at de savnet faren sin. Den ene fremhever også at det er vanskelig å få barna til å forstå at han ikke har nok penger til å kjøpe de lekene de ønsker seg, når han ikke har nok penger til å komme seg hjem til Romania engang.

Synet på politiet

Politiet er gjenstand for stor oppmerksomhet av informantene. Flere av dem oppgir at de er redde for politiet. En eldre kvinne sier at når hun ser en politibil er hun redd for at noe skal skje henne. Andre forteller oss at hvis en gir intervju kan en bli tatt av politiet og vist ut av landet. Midt i datainnsamlingen blir vi fortalt en historie om at en jente hadde blitt stoppet av politiet på Majorstua sammen med en mann som filmet. Politiet fortalte henne at alle fra Romania skulle utvises førstkommende lørdag. Da vi i de påfølgende dagene snakker med ulike informanter bekreftet alle, bortsett fra en, at de hadde hørt om utvisningen som skal skje på lørdag. En informant ber oss snakke med politiet for å finne ut mer om aksjonen.⁷ Da vi mandagen etter spør om aksjonen, sier en av hovedinformantene at det ikke hadde skjedd noe på lørdag. Mot slutten av datainnsamlingen får vi høre fra en informant en historie om at vi hadde kommet sammen med politiet bort til ei jente som tigget og bedt om å sjekke passet hennes. Det ble raskt klart for oss at denne historien hadde blitt laget av samme jente som hadde sagt at hun hadde fått vite av politiet på Majorstua at de skulle utvise alle som tigget.

Av det informantene har sagt, danner det seg et bilde av at de ikke vet så mye om Norge. Språkbarrieren er en naturlig årsak til dette, og flere brukte muligheten til å spørre tolken om ulike sider ved samfunnet som var relevante for dem. En spurte om han kunne søke asyl eller om han kunne gå på sosialkontoret for å få hjelp. En annen spurte om ikke den kirken vi jobbet for kunne ta opp kollekt for å dekke en bot hun hadde fått. I ulike sammenhenger har det kommet utsagn fra informantene om at folk i Norge, som har med rumenere eller sigøynere å gjøre vil bli straffet eller fengslet. Dette kunne dreie seg om å enten leie ut rom til dem eller lar de slippe inn på en restaurant.

Da vi spør om de vil komme tilbake til Norge for å tigge, sier flertallet av informantene at de gjerne vil det. Andre sier de vil komme, men bare når det er varmere i været. En eldre dame sier: *"Om jeg skal dra tilbake avhenger av om min svigerdatter vil. Hvis hun skal, så vil jeg være hjemme og passe barnebarna. Jeg vil ikke at barnas skolegang skal bli avbrutt."*

⁷ Politibetjenten jeg snakket med kunne fortelle at han ikke visste om noen aksjon, og at utvisninger av folk som tigger ikke skjer på den måte.

Noen få svarer kontant at de ikke vil komme tilbake. Dette sier de etter at de har fortalt at de føler seg som en hund i Oslo.

Forbipasserende nordmenn

Foruten at byen er fin, presenterer mange et positivt bilde av nordmenn. *"Folk er snille. Jeg har ikke opplevd noe spesielt"*, sier en. Flere sier: *"De har bløte hjerter"*. Det virker som at de knytter sitt syn på nordmenn til hvordan forbipasserende nordmenn opptrer i forhold til dem. *"Det er noen snille mennesker, men jeg tjener ikke nok penger,"* sier en kvinnelig informant. En annen sier: *"Folk har bløte hjerter. Hvis noen ser meg i dag og ikke gir til meg, så gav de kanskje til meg i går. De lar meg ikke bare sitte der."* Flere av informantene mener at unge gutter er de som gir mest. En kvinnelig, eldre informant sier: *"Jeg har opplevd flere ganger at unge gutter, som går sammen med kjæresten, er i ferd med å legge penger i koppen min, men blir stoppet av kjæresten sin som sier at de ikke skal gi til meg."* En ung jente forteller: *"Noen nordmenn er snille. En lørdag kveld kom en ung jente bort til meg, hun satt og gråt og sa at hun ikke hadde penger å gi meg. Hun viste meg den tomme lommen sin, men hadde kort og gikk og kjøpte meg noe mat."*

Flere av de som tigger forteller historier om ulike ting forbipasserende har gjort. Noen har opplevd gode handlinger, mens andre har opplevde å bli trakassert. Flere har fått varme klær som folk har tatt med hjemmefra. En viser frem et kort fra Hurdal, og forteller at han fikk 500 kroner av mannen som gav han kortet. Ei forteller at hun kom i snakk med en mann en kveld, og at han gav henne en mobiltelefon og mat. Av trakassering er det flere informanter som sier at de er blitt ropt etter. Ei forteller om at hun er blitt spyttet på, en annen er blitt slått. En tredje konstaterer at gamle damer er spesielt sure.

Til tross for at tendensen er at informantene har et positivt bilde av nordmenn, blir vi ganske raskt etterpå fortalt at det er mange som ikke gir. En eldre, kvinne sier: *"Nå er kl 11 og jeg har ikke fått noen penger enda. Dere har dere allerede vært her i 30 minutter og sett at jeg ikke har fått noe. Jeg er sikker på at hvis dere hadde vært her i to timer ville jeg heller ikke ha fått en krone. Hvis alle bare hadde gitt meg en krone hver. Det er ikke så mye for dem, men i verdens rikeste land vil de ikke gjøre det en gang!"*

De fleste informantene gir medias formidling skylden for at nordmenn gir så lite. Flere forteller om episoder hvor de har blitt spurt av forbipasserende om hvor de kommer fra. En utdyper: *"Det har skjedd flere ganger at folk spør om jeg snakker engelsk og hvor jeg er fra. Når de får høre jeg er fra Romania, legger de bort pengene som jeg så at de hadde i hånda. Dette skjer bare fordi media har sagt usannheter om oss!"* Maria sier: *"De siste dagene har jeg fått mer penger av arabere enn av nordmenn, og det er pga hva media sier om oss. De har ikke spurt oss om lov til å filme oss, og de bruker våre ansikter i reportasjene."*

Råd til Kirkens Bymisjon

Når vi ber informantene om råd om hva Kirkens Bymisjon kan gjøre for at situasjonen deres i Oslo skal bli bedre, er det ofte vanskelig for dem å svare noe som kunne ligne på et konkret tiltak. Det de fleste sier umiddelbart at vi må få media til å formidle et sant bilde av dem. *"Media må skrive sannheten om oss,"* sier en. En annen oppfordrer: *"Si til media at vi er her fordi vi ikke har jobber, at vi ikke har penger til å skaffe ting til våre barn."* Flertallet hevder at media har mye av skylden for at de som tigger får mindre penger enn før mediadekningen. Derfor er dette noe som kunne ha hjulpet dem.

Av andre svar er det noen informanter som sier at klær og sko til barna kan være til hjelp. Matsservering, og et sted å overnatte, er det også noen få som oppgir. Andre svarer at de kunne ønske seg hjelp til å gjøre noe annet enn å tigge, de vil gjerne ha en passende jobb. Ei skiller seg ut i svarene når hun sier: *"De trenger ikke nødvendigvis gjøre noe konkret for oss, men de må hjelpe de som er enda fattigere i Romania."*

Medias formidling

Ut fra informantenes klare syn på medias rolle, og antakelsen om at media kan ses som en ramme rundt deres opphold, er det interessant å se hvordan formidlingen rundt rumenere og sigøyner som tigger var i månedene undersøkelsen pågikk og rapporten ble skrevet. Denne korte presentasjonen baserer seg på 13 artikler som kom i fem aviser fra oktober 2006 til og med januar 2007. Avisene er alle aktuelle for folk som bor i eller rundt Oslo, og er Aftenposten, VG, Dagbladet, Drammens Tidene og Romerikes blad. Drammens Tidene og Romerikes blad hadde flest reportasjer i denne perioden. Det viser seg at avisene Aftenposten, Dagsavisen, Dagbladet og VG hadde flest artikler i tiden rundt opphevelsen av forbudet mot offentlig tigging i 1.1.2006 og våren i 2006. Det er et bevisst valg at de fleste sitatene i fremstillingen nedenfor er tatt fra avisenes egne redaksjoner eller fra myndighetspersoner, slik som politi eller politisk ledelse. Dette for å se hvordan nettopp media og myndighetspersoner karakteriserer fenomenet tigging og de som tigger. Ut fra en gjennomlesning av debattsider til ulike nettaviser er det en klar tendens til at språket er mer direkte og negativt ladet, enn det myndigheter og offentlige informasjonskanaler er når deres representanter uttaler seg.

Utsagnene fra de ulike avisene kan grupperes i fire ulike kategorier. Den første er kategorien er "organisert". Inn under denne faller utsagn som "tiggerhæren", "mafia" "tiggerbande" og "tiggergjengene". De har videre blitt beskrevet med verb som "tiggerne har operert", "var på ferde" og "har inntatt". Følgende sitat fra ordfører Opdal Hansen i Drammen, kan illustrere denne kategorien: *"Dette er organisert i Oslo, og det er ting som tyder på at det er slik i Drammen også, sier ordføreren, som mener de lokale tiggerne som normalt frekventerer byen ikke utgjør det samme problemet."* (Drammens Tidene 1.12.06)

Den andre kategorien er "lureri", hvor beskrivelser av at de som tigger lurer forbi passerende går igjen. Her er uttrykk som "spiller syke," "bløffer", "skuespill", "svindlende tigger" og "falske tiggere". Et eksempel er *"Men sykdommen viser seg å være en gedigen bløff..."* (Drammens Tidene Arild R. Hansen 1.12.06).

Uttrykk som beskriver de som tigger som en masse og til en viss grad mer som et objekt enn som subjekter, er den tredje kategorien. Her er uttrykkene "oversvømmet byen", "tyter ut",

"kom i strie strømmer" og "trekker ut på gatene". Eksempel på beskrivelse i denne kategorien er dette sitatet: "...*Politimester Anstein Gjengedal sier til VG Nett at avkriminaliseringen av tiggere gjorde at folk fra Romania kom til Norge i strie strømmer*". (VG Nett, Ida Hilde Mathisen 22.10.06)

Siste kategori er en som sier noe om hva slags reaksjoner de som tigger blir møtt med. Flere overskrifter bruker ordet "jakt" i en form. Fra Romerikes blad er følgende hentet fra: "*Tiggere jages fra Strømmen storsenter til Lillestrøm sentrum. Per Kristian Trøen (senterleder) har jaget flere tiggere vekk fra Strømmen storsenter*" (Romerikes Blad, Tanja Irén Berg 28.1 07).

Tanker om funn

Et hovedinntrykk fra informantenes observasjoner om Norge er at de er svært positive til Norge og nordmenn. Mange av dem vil gjerne forbli i Norge og nevner at de ønsker de jobbe, føde sitt barn eller få en kjæreste her.

Allikevel er de fleste mest opptatt av hvordan det er her og nå. Jeg vil hevde at de er utholdene i forhold til de ytre omstendighetene de befinner seg i. De oppholder seg i byen hele dagen, uten et sted å hvile som de kan kalle sitt eget. Været var vått og kaldt i oktober, og ofte gikk det lang tid mellom hver gang de fikk penger. Mange mottok negative bemerkninger eller hadde opplevd trakasserende handlinger fra folk i byen. Uavhengig av hvordan nordmenn oppfører seg, så virker det som at det mest avgjørende er hvor mye penger de har fått i koppen sin. En av informantene sier det slik: "*Det er noen snille mennesker, men jeg tjener ikke nok penger*". Et annet utsagn som peker i samme retning er informanten som sier at hun godt kan tåle å bli utvist, men at det verste ville være å gå glipp av muligheten til å få kunne få penger i Norge.

Ut fra datamaterialet kan det synes som at mediadekningen kan ses som en ramme rundt oppholdet til folk fra Romania som tigger i Oslo. Det er en hovedtendens i informantenes utsagn at det er den rammen de har størst bevissthet om, og er mest opptatt av. Slik jeg ser informantenes tolkning av situasjonen, mener de det er media som sitter med definisjonsmakten. Media preger forholdet mellom den som tigger og den forbipasserende ved at media preger forbipasserendes holdninger til de som tigger. Dette viser seg i hvor mye penger de mottar i løpet av en dag. Når målet for oppholdet er å få mest mulig penger er det nok den rammen som kan sies å prege oppholdet deres mest.

Et resultat av informantenes syn på media som en viktig faktor i tilværelsen i Norge, ser vi også i hva de ønsker at Kirkens Bymisjon skal bidra med overfor dem. Det er dette de fleste svarer når vi spør dem om hva vi kan gjøre. Det virker som informantene tenker at en sannere dekning av situasjonen deres vil påvirke nordmenns holdninger og dermed bidra til mer penger til dem fra tilfeldige forbipasserende i byen. Informantenes andre behov har likhetstrekk med hva de norske informantene sa i "Folk som tigger i Oslo 2006" (Brattvåg 2006). Felles er at det er de umiddelbare behovene mange ser, slik som mat, klær til barna og overnatting. Et annet likhetstrekk på tvers av statsborgerskap for de som tigger, er at de ønsker å hjelp til å finne arbeid, til å gjøre noe annet enn tiggere.

Mediadekningen

En kort gjennomgang av medias dekning i månedene oktober 2006 til og med januar 2007, viser at beskrivelser av de som tigger gitt av avisredaksjoner og myndighetspersoner i stor grad er kritiske til de fra Romania som tigger. Beskrivelsene kan deles inn i kategoriene "organisert", "lureri", "en masse" og "jages". De tre første grupperingene signaliserer at virksomheten til de som tigger er kriminell. Utsagnene kan på ene siden virke som at de som tigger er bevisst sine handlinger når de prøver å lure, spille skuespill osv. På den andre siden virker det som om mengden de utgjør er uformelig. Utsagn som at de som tigger "tyter ut",

”oversvømmer” og ”kommer i strie strømmer”, antyder at mengden ikke kan kontrolleres. Den siste kategorien viser hvordan en møter en situasjon som til en viss grad beskrives både som kriminell og ukontrollerbar, en jager de som representerer dette. I avslutningskapittelet vil vi komme mer tilbake til medias bruk av ordet organisering og en mulig forklaring på dette fokuset. Det er verdt å merke seg at av de 13 artiklene som ble gjennomgått har ingen intervjuer med de som tigger.

4. Tre mennesker som tigger i Oslo

I dette kapittelet blir tre mennesker presentert som vi nesten snakket daglig med under datainnsamlingen. Vi besøkte slektninger til to av dem i landsbyen i Transilvania.

Maria

Hennes familie

Maria treffer vi på Fyrliset kontaktsenter første dagen av datainnsamlingen. Hun forteller oss at hun er 40 år gammel rumensk sigøyner og kommer fra en landsby i Transilvania. Maria ble gift da hun var 17 år, men er nå skilt. Hun har tre barn hjemme, to 16-årige gutter og en jente på 5 år som er handikappet. Guttene passer på lillesøsteren når hun er i Norge, og mens guttene er på skolen blir jenta passet av noen naboer. Hun har et hus med to rom i landsbyen. Den faste inntekten hun har hjemme er sosialstøtten på 50 Euro i måneden. Av og til jobber hun i jordbruket. Hun har gått fire år på skolen. Av annen familie har Maria har to søstre og en bror. En annen bror og moren døde av kreft, og hun sier at hun selv er bekymret for å dø av det samme. Maria har reist i mange andre land for å tigge, og sier at hun vil aldri stoppe og reise rundt om i verden. Hun har vært i Polen og Hellas, hvor hun har innreiseforbud i henholdsvis ett og fem år. Italia, Tyskland og Danmark har hun også vært i. Maria sier hun liker seg i Norge. Innreisestempelet til Schengen går ut om to uker, men hun har lyst til å komme tilbake senere.

Andre gang i Oslo

Dette er andre gang Maria er i Oslo, og første gang var i 2004. Hun reiste sammen med naboer fra landsbyen og i Oslo leier hun plass i et rom sammen med 6-8 andre. Det er ikke disponibelt bad eller kjøkken, bare et toalett for de som overnatter der. Hun betaler 80 kroner pr natt. Hun spiser på Kantina eller så kjøper hun seg litt brød og en banan om morgenen. Hun får mellom 100-200 kroner på hverdager når hun tigger, mens hun i helgene kan få 300-400, og da er hun ute flere timer. Hun oppgir at hun holder på fra 08-20 på hverdager, men at hun i helgene er ute fra 08-22. Når vi spør hvordan forholdet til de norske som tigger er, sier hun at det er tydelig de ikke liker å se henne, og at de av og til roper når de går forbi henne. Selv om hun opplever å bli ropt til av noen nordmenn, er det andre hun har fått hjelp av. En dame gir henne en fleecegenser og en boblevest. De to plaggene ser vi Maria i hver dag etter det.

Helseundersøkelser

Andre dagen vi møtte Maria følger vi henne til legevakten etter at hun har fortalt om sterke og langvarige smerter. Hun blir undersøkt der og senere sendt til Ullevål sykehus for ytterligere undersøkelser. Hun sier at hvis legene ber henne overnatte på sykehuset ville hun ikke gjøre det, da de andre hun er sammen med vil lure på hvor hun er. Før hun forlater sykehuset får hun en regning på kr. 1300. Tolken, som er med henne, blir like overrasket som Maria, da ingen i løpet av dagen har informert dem om at undersøkelsene vil koste penger. Hun får en resept på medisinerne hun trenger før hun går. Maria avslår å bli fulgt helt frem til der hun bor, og forklarer at hun vil hoppe av i Storgata og finne veien hjem derfra.

Dagen etter møter vi Maria igjen sittende ved Brugata. Hun begynner å gråte da hun forteller at hun ble stoppet på trikken uten billett og måtte betale kr 800 i bot. Hun hadde ikke kjøpt medisinene enda. Når vi møter henne i dagene etter det er hun som regel er hun irritabel, og spør oss om hjelp til ulike ting. Hun lurar på hva hun skal gjøre med regningen fra sykehuset, og sier at dette ikke hadde skjedd hvis hun ikke hadde dratt til Ullevål. Hun prøver å gi fra seg regningen til tolken og sier anklagende at vi ikke kan hjelpe henne. *"Hvorfor kan ikke dere, som kommer fra kirka, ha en kollekt i kirka for meg?"*, spør hun oss. Henvendt til meg spør hun om ikke jeg kan skrive en lapp hvor det står at hun er fattig og trenger penger. Da jeg sier at jeg dessverre ikke kan det, blir hun sint og sier: *"Dere vil ikke hjelpe og det er jo nesten ikke snakk om hjelp å skrive noen ord på et papir!"*

Pengeproblemer

Noen få dager etter ser vi Maria i Brugata. Det virker som hun vil unngå å snakke med oss. Da vi til slutt går rett mot henne sier hun skeptisk: *"Jeg vet ikke hvem jeg kan stole på lenger. Du snakker med noen en dag og den neste dagen ser du seg selv på tv."* Videre forteller hun: *"De siste dagene har vært ille for meg. Jeg har fått inn mye mindre penger og jeg har ikke råd til å betale medisinen min en gang. Jeg skal dra hjem til Romania neste tirsdag og har ikke råd til å kjøpe noe til barna mine."* I løpet av samtalen sier hun flere ganger: *"Jeg vet ikke hvem jeg kan stole på. Jeg ser at dere ikke har et kamera, men en vet jo aldri."*

Maria fortsetter med å fortelle at hun nå har flyttet ut av den leiligheten hun sov i fordi hun må spare de pengene hun brukte på overnatting. Hun sover nå sammen med noen andre som heller ikke har råd til å sove innendørs lenger. De sover på samme sted hver natt, litt utenfor sentrum. Henvendt til tolken sier hun: *"Du vet jo at det media sier ikke er sant, du som er fra Romania. Jeg er sikker på at du er her fordi du ikke har et godt liv i Romania, men fordi du har en god jobb her. Skulle ønske jeg hadde en jobb her også. Jeg er flau over å tigge, men jeg har ikke andre muligheter, jeg kan jo ikke språket."*

Noen dager senere er vi på Fyrliset kontaktsenter, og treffer flere av de som er fra samme landsby. Maria er også der. Hun sitter ikke på samme bord som de andre, men snakker med en nordmann som sitter og spiser der. Fordi de ikke har noe felles språk sier de ikke mye til hverandre. Hun forteller oss etterpå at han er en av de få, hyggelige nordmenn hun har truffet. Hun møtte han ute lørdag kveld og han hadde plutselig gitt henne en mobiltelefon og noe mat.

Usikkerhet rundt hjemreisen

Dagen før minibussen fra Arad skulle komme for å bringe en gruppe hjem til Romania, treffer vi noen av dem fra landsbyen i Transilvania sittende utenfor en butikk med bæreposer i hånden. Maria er også der, og når de andre går blir hun sittende. Hun sier at hun ikke har råd til å kjøpe noe. Da vi spør om hun skal reise i morgen sier hun at hun ikke er sikker, da hun ikke har nok penger til turen. Vi spør om hun har spurt noen av de andre om hjelp og hun sier nei. Vi lurar på hva hun har gjort med sykehusregningen, og hun svarer: *"Ingenting"*. Hun virker nedstemt og lei seg, og vi avslutter etter hvert samtalen med å si "ha det". Dagen etter er det flere som drar tilbake til Romania fra Oslo, deriblant Maria. I begynnelsen av desember ser tolken henne igjen i Oslo sentrum. Hun er tilbake etter 4-5 uker hjemme i landsbyen sin.

Gheorghe

Alene i Oslo

Gheorghe treffer vi i begynnelsen av oktober der han sitter langs en søppelkasse, rett overfor Universitetsplassen. Han snakker med lav stemme og forteller at han er alene i Oslo. Gheorghe er 32 år, og hjemme i landsbyen i Transilvania har Gheorghe 5 barn og kone. De

bor i et hus uten elektrisitet, og målet hans med pengene han får fra folk i Oslo å få strøm i huset. Det varierer hvor mye han får inn, men han oppgir at det ligger mellom 50 og 150 kroner pr dag. Han har vært to måneder i Oslo, og det er første gang han er i Oslo og første gang han er i utlandet. Han har aldri tigget før.

Gheorghe medgir at han kjenner de andre som er fra samme landsby som han, men sier at han ikke holder sammen med dem. Han spiser ikke på Kantina og han sover ute for seg selv. Når han hadde noen ekstra penger sa han at han overnattet på hotell. Etterpå presiserte han at det var i et hus på Grønland, der det også overnattet andre fra Romania.

Føler seg som en hund

Han forteller at han ikke liker å tigge, men at han ikke har noe alternativ da han ikke har jobb her. Han sier at det er bedre å være i Oslo enn å være i Romania og ikke gjøre noen ting. Ikke før vi har snakket med han mange ganger forteller han at han egentlig trodde at han skulle jobbe i Norge. Han dro sammen med noen han kjente som sa at de hadde jobbet her i fjor, og mente de skulle få jobb nå også. Da det viste seg at de ikke gjorde det, sa Gheorghe at de andre hadde begynt å stjele. Han ville ikke være med på det og fant ut at han dermed måtte begynne å tigge. Da vi treffer Gheorghe noen dager senere spør han om vi kan hjelpe han med å skaffe han jobb. Han vil gjerne dra hjem, men har ikke nok penger. Vi sier at vi ikke kan hjelpe han med det og han lurte på hva vi egentlig holder på med. Vi forklarer enda en gang at vi prøver å forstå hvordan folk som tigger i Oslo har det, fordi vi må vite det hvis organisasjonen vår skal kunne hjelpe dem senere. Gheorghe forteller at han er takknemlig for en varm jakke han har fått fra en forbipasserende. Vi treffer han igjen en lørdags kveld. Da vi har snakket en liten stund med han, følger han etter oss oppover Karl Johan. Han holder seg rundt oss en halvtime, og det virker som han ønsker å være sammen med oss. Han skal sove ute den natten fordi han ikke har nok penger. Han sier at han føler seg som en hund og at han lever et hundeliv.

Ikke råd til å reise hjem

Vi ser stadig Gheorghe når vi går våre faste runder i Oslo sentrum. Som regel er han alene. Etter hvert bytter han på å sitte ulike steder, og han forteller om gaver han har fått fra forbipasserende. Fra en mann har han fått 500 kroner og et kort som viser et bilde fra Hurdal. Han sendte pengene hjem til familien fordi de måtte betale noen de skyldte penger. I det siste har han også fått en hatt og har klippet håret sitt. I begynnelsen av november går visumet hans ut, og han forteller at han angrer på at han sendte pengene hjem fordi han nå ikke har penger til å dra tilbake til Transilvania. Det eneste han ønsker er å komme hjem.

Når vi er i Transilvania og besøker Marica er det en dame der som forteller at hun er kona til Gheorghe, Elisabetha. Hun sier at hun visste at vi skulle komme fordi Gheorghe hadde ringt henne og fortalt det. Jeg besøker huset deres og ser at det skiller seg klart fra naboenes hus ved at det bla er umalt og ikke har strøm. Mens vi går tilbake til huset til Marica ringer Gheorghe på hennes mobiltelefon fra Oslo.

Tilbake igjen i Oslo møter vi Gheorghe ved Universitetsgata og forteller om besøket vårt i Romania. Han sier: *"Ja, nå har dere sett at det jeg har fortalt om huset mitt og familien min. Nå har dere sett at jeg har snakket sant!"* Vi viser han bildene av huset og ulike bilder av barna, og gir ham kopier av dem som han kan ta med tilbake til dem. Visumet til Gheorghe har nå gått ut og når vi spør han når han skal dra sier han at han ikke har nok penger til å komme seg hjem enda.

Desperat

En dag i slutten av november treffer jeg Gheorghe. Han forteller at han dagen før tok trikken uten billett, ble stoppet av en kontrollør og ilagt en bot. Da vi spør om boten var på 800 kroner sier han at han betalte dem alt han hadde, 370 euro. Han ble tatt med på en politistasjon hvor de sjekket visumet hans. Han forstod det sånn at de sa at han ikke hadde

lov til å tigge lengre siden visumet var gått ut. Da vi spør om de ikke sa at han ville bli deportert sier han at ingen nevnte det. Han sier at familien lurte på når han kommer hjem og når jeg spør når neste buss går til Romania begynner han å gråte. Den skal kjøre nedover om 4 dager, men han har ikke penger til å dra. Han sier at han vil ta livet av seg hvis ikke han snart kan dra hjem. I begynnelsen av desember ser jeg ikke lengre Gheorghe på de stedene han vanligvis har tigget i Oslo sentrum. Jeg tror at han ble med bussen til Romania den søndagen i begynnelsen av desember.

Vicu

Kritisk til norsk media

Vicu er en 20 år gammel gutt som tigger ved en fast plass ved inngangen til en t-banestasjon i Oslo sentrum. Da vi treffer han er det hans fjerde gang i Oslo, og han synes det er veldig annerledes her nå enn de første gangene han var her. Han forklarer: *"Det som media skriver om oss at vi er mafia og at vi selger narkotika og at noen samler inn pengene våre er ikke sant! De viste oss på tv på en stor skjerm og jeg så til og med meg selv på tv"*. Vicu er vant til å tigge. Han begynte med det da han var liten, da han tigget når de ikke hadde nok penger hjemme. Etter at moren døde da han var 13 år ble det oftere til at han tigget. *"Jeg liker ikke å tigge, hvem gjør det? Jeg skammer meg, men jeg må tigge"*. Når vi spør han om hans forhold til de norske som tigger sier han at de av og til kaller han "mafia". *"Det er så annerledes å være en rumener som tigger enn en norsk. De kan snakke språket og får mer penger enn oss som ikke gjør det."* Han forklarer: *"Jeg er sikker på at folk er sånn pga hva tv har vist og sagt om oss. Jeg vil skape en bedre fremtid for meg og min familie enn det jeg hadde da jeg vokste opp."*

Første gang vi treffer han er rett før visumet hans går ut. Han spør oss: *"Neste uke går mitt visum ut, vet du hva som skjer hvis jeg blir her lenger?"* Vi forteller at vi bare vet at en ikke skal være her lengre enn tre måneder, og at en kan bli deportert hvis en overskrider det.

Med kone og foreldre i Oslo

Vicu er gift med Eva som han traff da de begge tigget i en by i nærheten av der han vokste opp. Eva har to barn fra før og er nå gravid med deres første, felles barn. Hun er også sammen med Vicu i Oslo for å tigge. De sover begge i skogen ikke langt fra sentrum, sammen med begge foreldre. Han kunne ønske å sove inne, og spør oss om vi vet om et billig sted å overnatte. Han kjøper det meste av maten fordi han ikke føler seg så velkommen på Kantina. Han forteller at det kommer av at de norske narkomane roper mot han "rumensk mafia" og at de har sagt til dem som jobber på Kantina at de ikke skal la rumenerne spise der.

Når vi spør han om likheter og forskjeller mellom Norge og Romania sier han at det nesten er umulig å sammenligne de to landene. Den største forskjellen er at folk i Norge har jobb og at det er system som gjør at folk får penger. *"Hvis det var mulig å få penger i Romania ville vi ikke ha kommet her"*, understreker han. Han forteller at vennene hans er i Spania og jobber. I landsbyen hans jobber folk i jordbruk og har dyr. Mange selger melk fra kyrne og Vicu sier at den er priset veldig lavt for tiden.

Vi spør han om han tror at noen er blitt lurt til å komme til Norge for å tigge for andre sier han: *"Jeg vet ikke, kanskje noen er, men alle beholder pengene sine selv. Hver familie beholder pengene. Hvem er så dumme at de tigger for andre? Kunne du ha gjort det?"* spør han oss.

Skepsis og historier om politiet

Vi treffer Vicu igjen en torsdag, og han forteller om noe som skjedde dagen før med ei han kjenner som tigger på Majorstua. To politimenn og en kameramann, samt en rumensk

oversetter, kom bort til henne og fortalte at førstkommende lørdag skulle alle rumenere bli utvist fra Oslo. Han sier videre at den 1. november ville det være et møte på Stortinget hvor de ville diskutere folk som tigger i Oslo. Vicu spør oss om vi vet noe om dette, og om vi kan sjekke med politiet om de skal gjøre dette. "Hva skjer hvis de utviser oss?" spør han engstelig. "Vi gjør jo ikke noe ulovlig, vi stjeler ikke, vi er jo bare i gatene. Vi tvinger ingen å gi til oss", fortsetter han. Han forteller at to av hans brødre ble utvist fra Norge etter en måned i fjor og fulgt hjem til Romania. "Jeg er redd for at det kan skje med oss også nå", sier han.

På vår siste dag med datainnsamling møter vi Vicu på hans faste plass ved T-banestasjonen. Han virker mer reservert mot oss enn vanlig og så sier han: "Jeg har noe jeg må si til dere. Jeg vet ikke lenger hva jeg skal tro, og de andre sa at vi ikke snakke med dere to mer. Jeg stoler jo på dere, men de har fortalt ting om dere som gjør at jeg ikke vet hva jeg skal tro."

Så forteller han en historie som en han kjente hadde fortalt han. Han ville ikke si hva personen heter, men han sier det var ei jente. I historien blir vi fremstilt som at vi samarbeider med politiet, og at vi har oppsøkt jenta der hun sitter på gaten og spurt om å få se passet hennes. Konklusjonen hennes er at de som tigger ikke burde fortelle oss noe fordi vi samarbeider med politiet. Når Vicu gjenforteller historien slår det oss raskt at denne jenta er en av våre kjerneinformanter. Vi forteller han vår versjon av historien, at vi en uke tidligere hadde hatt et lengre intervju med henne på en kafe. Her hadde hun tatt frem passet sitt for å sjekke hvilke tidspunkter hun hadde vært i Norge. Vi spurte om vi kunne se i passet for å se hvordan et slikt stempel så ut, og hun viste oss dette. Under intervjuet var hun veldig pratsom, så ivrig at ikke tolken fikk oversatt alt hun hadde på hjertet. Vicu innrømmer at det er den jenta som hadde fortalt historien. Vi sier at han måtte velge hvilken versjon han ville tro på, men at vi med hånden på hjertet aldri hadde løyet for han. Vi gjentar at vi ikke samarbeider med politiet og forteller igjen hva grunnen er til at vi stiller så mange spørsmål.

Vicu forteller at han endelig har fått et sted og bo. Der bor han sammen med kona, hennes slektning og jenta som hadde fortalt historien om oss og politiet. De hadde fått leie en leilighet som ikke var så dyr sentralt i byen. Han virker ganske fornøyd. Da vi sier vi om noen dager skal reise til landsbyen han kommer fra i Transilvania og spør om vi skal ta med noe hjem for han, avslår han tilbudet. Han kan fortelle oss veien til huset til Mira, som vi skal besøke der. Hun er gift med hans bror.

Vicu og hans kone fortsatte å være i Oslo og tigge til midten av november. En dag var plutselig plassen hans ved T-banestasjonen tom. Etter noen dager var den tatt over av noen andre. I begynnelsen av desember ble kona til Vicu observert i Oslo igjen. Vicu så vi ikke noe til da.

5. Livet i Romania

Informantenes egne beskrivelser

For å få vite litt mer om livet og hverdagen deres i Romania stilte vi informantene spørsmål som: Hvordan er familiesituasjonen din? Hvordan bor du? Hvor mange år har du gått på skolen? Hva ville du ha gjort hjemme hvis du ikke var her? Er du sigøyner? Generelt gav informantene en svært negativ beskrivelse av situasjonen i Romania. Mange gjorde som denne kvinnen, nemlig å knytte livet sitt i Romania til årsaken til at de tigger i Norge. Dette utsagnet kan representere det mange fortalte oss: *"Livet er så hardt! Vi drar her for å tigge, for det er den eneste måten vi kan få penger på. Det er ingen jobber i Romania."* Flere av dem kom inn på livssituasjonen sin hjemme når de snakket om det å tigge i Oslo. Det er en klar tendens i svarene de oppgir at hovedgrunnen til å tigge er boligsituasjonen og barnas situasjon.

En av kvinnene vi snakket mest med sa: *"Det er fint i Romania hvis du har jobb. Da er det logisk at du blir der. Ingen ville ha reist hvis de hadde jobb. Noen har muligheter til å drive med kyr og gårdsdrift. Det er ikke så fint for rumenere å dra til andre land for å tigge."* En 50-årig mann som var voksen under kommunisttiden, sier dette om forskjellen på Romania før og nå: *"Under kommunismen var det bedre. Da var rik og fattig behandlet likt. Og vi fikk lettere jobb. Etter at demokratiet er innført i Romania er det bare to klasser i landet, rik og fattig. Før var det arbeid og penger i Romania, men ikke mat i butikkene. Nå er det verken arbeid eller penger, men mye mat."*

Bolig

Når informantene forteller hvordan de bor, er det et fellestrekk at de har det trangt. Enten bor de i sitte eget hus, som er lite, eller så bor de sammen med andre slektninger. Selv om de har egne barn er det vanlig at de bor sammen med mor eller far. Ofte oppgir de at de har to rom. Flere informanter sier at grunnen til at de tigger er at de ønsker å ha sitt eget hus, eller å bygge på huset de allerede bor i.

Arbeid

Blant de som tigger er det ingen som oppgir at de har fast arbeid i hjemlandet sitt. De som forteller om et arbeidsforhold sier at de av og til jobber i jordbruk, på andres gårder. *"Om det er arbeid avhenger av årstiden. Om sommeren kan du jobber for andre, på gården deres."*

Om vinteren er det ikke noe arbeid, bortsett fra snømåking. I gaten hvor vi bor er det bare to som har jobb. Den ene gjør rent, og den andre kjører traktor". Vi får vite at lønnen for en dags arbeid i jordbruket ligger fra 24 - 48 kroner. Noen av de som er mellom 40 og 60 år forteller at de under kommunismen jobbet på kollektiver, men at de ble arbeidsledige da disse ble lagt ned på begynnelsen av 1990-tallet. En forteller at han jobbet med konstruksjon av takrenner, men at han måtte slutte med det etter en ulykke. Ei som er bestemor gir et bilde av arbeidssituasjonen til medlemmene av familien i huset hvor hun bor: "Jeg har fem barnebarn og ingen av dem har jobb. De verken lever eller dør. Det er ikke mer industri igjen." Ei av de yngre informantene som har hatt tigging som hovedinntekt sier dette: "Du vet hvor hardt det er å bo i Romania uten penger, og vi venter hver måned på pengene som vi får fra staten for våre barn. For hvert barn får vi 8 euro. Vi har ingen annen inntekt."

Skolegang

Informantene har varierende lengde skolegang, men de fleste har gått fire år på skolen. Tendensen er at de som vokste opp under kommunismen har flere år på skolebenken enn de som vokste opp etterpå, men det finnes også noen blant de yngre som har gått 8 år på skolen. Ei av de yngre jentene har aldri gått på skole, og kan verken lese eller skrive. En som er far til to små barn sier dette om verdien av utdanning: *"Tida nå er så annerledes enn da jeg vokste opp. Det er veldig viktig at mine barn går på skolen, og jeg er stolt av dattera mi som er best i klassen sin."*

Barn

Antall barn varierer, men alle informantene, med unntak av ei, har barn. De yngste har 1 eller 2, mens de som er eldre (35 – 60 år) har flere barn. Seks av informantene har fem barn. To av disse fortalte at de hadde fått alle barna før de var 28 år. Ei av dem sier: *"Jeg vil tjene litt penger, slik at jeg kan betale for ting til barna mine."* En annen kvinne sier: *"Mine barn går på skolen og de har ikke gode sko. De trenger også mat."*

På besøk i en landsby i Transilvania

Det informantene fortalte oss om livet sitt i Romania, gjorde at vi ønsket å selv se hvordan noen av dem bodde og levde. Da vi hadde bestemt oss for å dra fortalte vi dette til informantene. Både fordi vi ønsket deres praktiske hjelp i forhold til reisen, men også fordi vi ønsket å se reaksjonen deres når vi fortalte at vi ville virkeliggjøre turen. Flere av dem

oppfordret oss også til å dra for å se at det de fortalte var sant. Vi håpte også på at noen ville invitere oss hjem til seg. Noen dager før vi skal dra, blir våre planer om å besøke mennesker i to ulike landsbyer i Romania, endret. Dette skjer fordi informanten vi snakker med i Oslo sier at mannen hennes synes det er for risikabelt at vi skal komme hjem til dem. Grunnen til hans bekymring er at vi kunne komme til å røpe overfor barna i huset hva moren deres gjør i Oslo. Dette synes de begge er for flaut til at barna skal få vite. Vi respekterte ønsket om å ikke oppsøke familien hennes.

Landsbyen

Etter fire uker med datainnsamling dro vi til en landsby i Transilvania som flere av informantene kommer fra. Landsbyen ligger vakkert til med utsikt mot noen av Romanias høyeste fjell, og ikke langt fra en av landets eldste middelalderbyer. Transilvania er ett av de områdene i Romania hvor det bor flest sigøynere. Landsbyen, som vi ble fortalt bestod av mellom 150-200 husstander, ligger på begge sider av en bilvei. Det bor både rom og rumenere i landsbyen, og de sa at folk går godt overens. Husene ligger i rekker, og henger sammen med ytre murvegger som har en dør inntil hvert gårdsrom. På flere av husene er det parabolantennene. Rundt bebyggelsen er det åkrer, og folk benytter hest og kjerre i arbeidet på åkrene. Landsbyen har egen skole og kirke, og butikken og baren ligger vegg i vegg i samme hus. Det har tidligere vært en barnehage i landsbyen, men den er nå nedlagt. Bussen til nærmeste by går bare to ganger om dagen, og få har egen bil. Vi ble fortalt at dette var et problem i forhold til å få arbeid andre steder. Flere vi snakket med oppgav at av alle menneskene i landsbyen er det bare syv personer som har fast arbeid. Disse er håndverkere i en nabolandsby.

Hos Mira

Før vi dro fra Norge hadde vi fått med oss gaver fra en norsk dame til familien til Mira som tidligere har tippet i Oslo. Første dagen vi kom til landsbyen banket vi spent på døra hos Mira. Hun gjettet raskt på at den norske damen hadde sendt oss. Litt nølende ble vi invitert inn på kjøkkenet hennes. Hun lukket døra til det andre rommet i huset, hvor TV og stereoanlegget stod på. På kjøkkenet satt allerede en yngre kvinne og noen barn, og snart kom enda to nabokvinner inn. Mira hadde på seg et tradisjonelt sjal og skjørt for sigøynere, mens genseren var moderne rosa. Hun har fem barn, hvorav fire jenter og en gutt. Alle jentene gikk i bukser. Av de andre kvinnene som var der hadde alle, bortsett fra en, sjal og skjørt. Mens vi overrakte noen gaver, fortalte Mira at sist gang hun var i Norge i mars 2006, ble hun utvist fordi hun bare hadde vært en og en halv måned i Romania, i mellom de to gangene hun var i Oslo. Hun viste oss passet sitt som var stemplet, og fortalte at sammen med en annen hadde hun fått innreiseforbud i to år. Vi følte raskt behov for å fortelle hvorfor vi var reist til Romania, og understreket at vi var uavhengige av politiet. Det virket som Mira forstod dette, men at hun hele tiden vi var der, var litt avventende og reservert. Etter en stund sa vi at vi skulle gå, men lurte på om vi kunne komme tilbake dagen etter. Vi hadde med oss klær til hennes yngste sønn og et par sko til svigermoren fra kvinnen i Norge. Hun virket noe reservert overfor at vi skulle besøke svigermoren, slik vi hadde foreslått, for å overlevere skoene fra Norge.

På bar

På vei ut av landsbyen i drosjen, gjenkjente jeg en av informantene fra Oslo, utenfor baren. Vi stoppet og det tok ikke lang tid før mannen, Trajan, husket oss igjen fra samtaler i Oslo. Han inviterte oss på en drink. En ung gutt var nysgjerrig på hvem vi var og hvor vi kom fra, og da vi sa at vi var fra Norge, sa han at han også hadde vært der. Da vi spurte hva han hadde gjort der, svarte han at han hadde besøkt noen kjente der. Trajan syntes det var utrolig at vi hadde kommet helt fra Norge til denne landsbyen. Vi spurte hvordan hjemturen til Romania hadde vært. Han sa at de startet på en tirsdag og var fremme fredag. Han hadde fått med seg en sykkel i bagasjen, og fortalte også at han hadde vært så heldig å få kjøpt seg et billig kamera i Oslo. Sykkelen hadde han måtte betale tolleren litt ekstra for å få den over grensen. Da vi spurte om han ville tilbake til Oslo sa han at det ville han, men ikke før til

våren. Vi ønsket jo å treffe flere av de vi hadde snakket mye med under datainnsamlingen vår i Oslo mens vi var i landsbyen. Samtidig ville vi ikke trenge oss på ved å banke på dørene deres. Derfor benyttet vi anledningen når vi snakket med Trajan til å spørre han hvor Maria bodde, i håp om at det ville spre seg i landsbyen at vi var på besøk. Slik ville vi kanskje ha mulighet til å treffe flere informanter neste dag.

Dagen etter banket vi på hos Mira i ett-tiden, og ble møtt av jentene hennes med nyflettet hår. På kjøkkenet satt en eldre dame, samt en av naboene vi hadde møtt dagen før. Hun het Elisabetha og viste seg at var kona til Gheorghe. Han hadde ringt henne og fortalt at vi skulle komme til landsbyen. Da jeg spurte henne om hun hadde vært i Norge, sa hun at hun kunne jo ikke det, hun måtte ta seg av barna. For å få vite litt mer om tigging spurte jeg om det var slik at forrige generasjon også dro til utlandet for å tigge. Alle i rommet benektet dette, og sa at det var bedre før. *"Før hadde vi lite mat, men mer penger. Nå er det omvendt! Vi har mat, men ikke penger. Prisene er så høye! Jeg lurer på hvordan det blir med prisene når Romania skal inn i EU?"* Den eldre damen var skomaker, men fortalte at hun ikke får pensjon fordi hun bare har jobbet i 12 år. Hun trengte å jobbe seks år til for å få det, men sa at hun hadde dødd hvis hun skulle jobbet seks år til. Vi så ikke mannen hennes de gangene vi var i huset. Da vi nevnte at vi ville gi skoene til svigermoren, sa hun at de ikke var hjemme akkurat da, så hun ville overlevere dem.

Hos Marica

Jeg tok gladelig imot invitasjonen da jeg ble invitert inn i huset til nabokvinnen, Marica. Som de fleste andre damene jeg hadde snakket med i landsbyen røykte også Marica. Hun viste meg masse foto av barna fra de var små, samt bilder fra sosiale sammenkomster i landsbyen. Flere bilder var av folk jeg nylig hadde møtt, både i Oslo og i landsbyen. Jeg så bilder fra Akropolis, og Marica fortalte at hun hadde bodd 6 år i Athen. Oppholdet ble avsluttet da den eldste av hennes tre barn skulle begynne på skolen. Jeg antar at de tigget i Hellas også, da flere av informantene fortalte at de hadde vært flere ganger i landet for å gjøre det. Mannen til Marica var i Hellas nå, og hadde en måned igjen av visumet sitt der. Marica gikk også i det tradisjonelle skjørtet med sjal på hodet. Hun har tre barn, to gutter og en jente som alle nå er skolebarn. I bakgården hadde familien stabler med ved, samt en vaskemaskin. Marica fortalte at den hadde de kjøpt etter at hun hadde vært i Norge sist.

Hos Elisabetha

Jeg ble deretter invitert inn til Elisabetha og Gheorghe. De bor øverste i rekken av hus, og det er stor forskjell i standarden på dette huset og de to andre jeg nettopp har vært inni. De mangler strøm og lager mat på en liten ovn med olje. Hun viser meg hvor lite olje hun har igjen. Mens jeg setter meg på den lille sofaen åpner Elisabetha forhenget til soverommet, som for å vise meg hvordan de har det. Jeg opplever at hun ønsker å få frem at familien mangler veldig mye. Elisabetha og Gheorghe har 5 barn, og hun er nå gravid med det sjette. Utenfor huset leker den minste jenta med et gammelt hjul fra en barnevogn. En hund er i bakgården, men ingen andre dyr er å se. Etter en stund går jeg mot drosjen, og Elisabetha følger etter for å spørre om jeg kan hjelpe henne med litt penger til olje for å lage mat. Jeg gir henne litt penger, og vi går ned til huset til Mira. Hos Mira spør jeg om noen kan vise oss litt rundt i landsbyen. Foruten å få sett mer av landsbyen er det også en tanke at denne rusleturen kan bidra til at folk i landsbyen vet at vi er der. Slik kan noen av informantene fra Norge oppsøke oss hvis de vil. Det viser seg til slutt at verken Mira eller jentene hennes går sammen med oss til skolen. Når vi sier "ha det" oppfordrer hun oss til å gi hennes adresse til kvinnen i Norge, slik at hun kan sende henne penger, nå som hun ikke har lov til å tigge i Norge på halvannet år.

Omvisning i landsbyen

Elisabetha og Marica følger oss rundt i landsbyen. Når vi kom til skolen ble vi fortalt at den har ca 120 elever. Kvinnene sa at de synes skolen var fin, og fortalte at lærerne var rumenere, ikke sigøynere. De bor utenfor landsbyen, men det var andre rumenere som

bodde der. De fortalte litt om landsbyen mens vi gikk, og jeg håpte at vi kom til å treffe noen av våre tidligere informanter. En av dem som kjørte forbi med hest og kjerre kjente jeg igjen fra Oslo. Utenfor butikken møtte vi unggutten fra i går. Han ville gjerne bli tatt bilde av på sykkelen sin, og det gjorde vi. Gutten ble stående utenfor butikken sammen med de to andre kvinnene og deltok også i samtalen som fulgte:

-Vil dere fortsette å dra utenlands?

"Ja, det vil vi nok."

-Hva kunne gjort at situasjonen her hadde vært bedre for dere?

"Hvis det hadde fantes en fabrikk her så hadde det vært lettere. Før var det en mann som eide en, men han la den ned pga dårlig fortjeneste."

- Vet folk hva dere gjør når dere drar til Norge, eller er det hemmelig?

"Vi snakker ikke om det."

Tilbake i Oslo

Noen dager etter hjemkomsten fra Romania var vi tilbake på Karl Johan i Oslo for å se om vi traff Gheorghe eller noen andre informanter. Vi traff en annen av informantene, og da vi fortalte at vi akkurat hadde kommet hjem, sa hun: *"Nå som dere har sett hvor vi bor, er dere overbevist om at vi er fattige?"* Noen timer etter så vi Gheorghe nær den faste plassen sin. Han hadde klippet seg og fått ny, varm lue av en forbipasserende. Han ble med oss for å få fremkalt bildene av familien, og han ble glad for å motta disse. Det var over tre måneder siden han hadde sett barna og kona, og han sa at han fortsatt ikke hadde nok penger til å dra hjem.

Tanker om funn

Det vi fikk se og høre under oppholdet i landsbyen, stemte godt overens med hva informantene hadde fortalt oss fra under datainnsamlingen. Vi fikk treffe folk vi hadde snakket med i Oslo, og vi fikk også se hvordan den materielle standarden var blant en av våre informanter. Det var tydelige forskjeller i standarden mellom i de ulike husstandene. Tiden i landsbyen ble kortere enn planlagt da vi som var der ble syke. Basert på et såpass kort møte, er det vanskelig å vite hvordan Mira oppfattet besøket vårt. Hun virket mer reservert den andre dagen vi var der enn den første. Jeg synes ikke det er rart hvis hun var skeptisk til oss. Hun kjente oss ikke fra før, og vi kom på besøk uten forvarsel. At vi ikke møtte flere av de tidligere informantene mens vi var i landsbyen, kan kanskje være fordi de ikke ønsket at vi skulle treffe dem. Det kan være at de ikke trodde på våre uttalte grunner for undersøkelsen. Kanskje de synes det vi holdt på med i Norge lignet på overvåkingen som fantes under kommunistregimet i Romania? Mot slutten av datainnsamlingen opplevde vi at de var mindre snakkesalige og mer skeptiske enn de var i begynnelsen. Deres skepsis kan ha blitt ytterligere styrket av at vi faktisk kom til landsbyen også. Da kan en strategi være å ikke gi seg til kjenne for oss.

6. Situasjonen for rom før og nå

Sigøynernes historie i Romania

Denne historiske skissen er en gjengivelse av Jan Otto Johansens i boka "Folket som ingen ville ha" (Johansen:1995).

Sigøynere som slaver

De første rom kom til Romania på 1300-tallet. Rumenske fyrster ville bruke dem som arbeidskraft og de ble her gjort til slaver. Slavesystemet var nedfelt i lover og romforsker Ian Hancock viser til kriminallovgivningen i området Valakia fra 1818 hvor det stod:

- Sigøynere blir født til å være slaver.
- Enhver som har en slave til mor, er også selv slave.
- Enhver slaveeier har rett til å selge eller gi bort sine slaver.
- En sigøyrer som ikke har noe herre. Er prinsens eiendom.
- Ekteskap mellom slaver og frie er forbudt.
- Slaver kan ikke gifte seg uten eierens tillatelse.

De som brøt disse lovene ble utsatt for veldig hard straff. De kunne bli pisket under føttene til bare trevlene var igjen. Samtidige fortellinger fra Valakia og Moldovia viser at sigøynere levde under like ille forhold som griser og andre husdyr. Vlad Tepes (Dracula) hadde mange sigøynere som slaver etter at faren hans hadde fått 11-12000 av dem i krigsutbytte fra tyrkere. Han hadde en bestialske behandling av sigøynere. Slaveriet i Moldavia og Valakia ble opphevet i henholdsvis 1855 og 1856. Til tross for elendige kår bad flere av sigøynere om å få bli hos sine herskere. Veldig mange av dem begynte etter frigivelsen en vandring til Russland og Vest-Europa, og noen dro helt til Nord-Amerika.

1920-1947

I 1920, da monarkiet Østerrike-Ungarn opphørte å eksistere, fikk Romania store landområder der det bodde mange sigøynere, dermed ble også disse underlagt Romania. Ulikheter i behandling av sigøynere i de forskjellige delene av landet kommer ofte av historiske forskjeller. Noen ble utsatt for sterkt assimileringstrykk, mens andre mer ble overlatt til seg selv.

Mellomkrigstiden var første gang sigøynere fikk organisere seg politisk og kulturelt. Deres levekår bedret seg også betraktelig og flere sigøynere begynte å leve av jordbruk. Dette var en god tid for sigøynere i Romania (Johansen 1995:124). Antonescus fascistiske regime fra 1939 var fiendtlig innstilt til alle minoriteter, spesielt til jødene og sigøynere. Romania sluttet seg til Nazi-Tysklands angrep på Sovjetunionen, og etter det sendte Antonescu en proklamasjon om "eliminering" av alle nasjonale minoriteter. Rundt 40 000 rom ble deportert til konsentrasjonsleire i Transnistria⁸. Transporten var under så elendige forhold at mange døde underveis. Resten døde da de kom frem. Etter slutten av 2 verdenskrig fastslo den rumenske krigsforbryterkommisjonen at dødsprosenten for sigøynere fra de rumenskokkuperte områdene var den høyeste i hele Europa. I hele Europa utgjorde tallet på sigøynere som ble utryddet under andre verdenskrig omlag 1.5 millioner. Rom fra Romania ble også sendt til konsentrasjonsleire i tyskokkuperte Europa, men mange kom seg unna fordi de kjente til landeveiene og skogene. Sigøynere fikk liten hjelp til å klare seg av rumenere generelt, som både var påvirket av fascistisk propaganda og gamle fordommer. Den harde forfølgelsen mot dem kan ses som en årsak til at mange rom bestemte seg for å bli assimilert i storsamfunnet.

⁸ Tidligere sovjetområdene som ble innlemmet i Romania

Det kommunistiske regimet

Det kommunistiske regimet som fulgte det fascistiske, ønsket også å tvinge igjennom en slik assimilering. Myndighetene fratok sigøynerne sine hester og vogner for å tvinge dem til å bli bofaste. På 1950-tallet ble de bosatt i utkanten av byer eller landsbyer. Selv om ikke intensjonen alltid var dårlig, ble ofte resultatet det for rom. Nicolai Ceausescu ble Romanias president i 1968, og under han ble overvåkningsorganet, Securitate, dannet.

På begynnelsen av 1970-tallet erklærte kommunistpartiet at de hadde løst de etniske problemene i landet, og forholdt seg ikke til sigøynerne på flere år. I 1977 vedtok sentralkomiteen nye integreringsinitiativ som de begrunnet med at sigøynerne var "bakstreverske og underutviklet". Et virkemiddel var å spre rom der de hadde samlet seg og tvinge dem til fast arbeid. Ceausescus systemiseringsprogram, som bestod i rasering av hus og bygging av blokker, var spesielt skadelig for sigøynerne, da de ikke klarte å tilpasse sin livsform til livet i de store blokkene. Leilighetene var for små for de barnerike familiene, og standarden var lav. Strøm- og vannforsyningen sviktet fort. Naboene fikk forsterket sine forestillinger om at sigøynerne var usiviliserte og ødela alt de kom over. Politikken til Ceausescu innebar også obligatorisk 8-årig skolegang for alle, samt barnehage for de minste. Dette medførte at mot slutten av det kommunistiske regimet hadde Romania den høyeste prosenten barn som hadde gjennomført hele skolegangen, og en stor andel barn som hadde vært i barnehage hvor de lærte å snakke rumensk. Under kommunisttiden var det også obligatorisk for voksne å ha en jobb. Dette gjorde at også mange rom hadde arbeid.

I 1984 slo sigøynerforskeren Sam Beck fast at samfunnets holdninger til sigøynere var blitt verre i løpet av 1970-tallet. Beck mente det var tre årsaker til dette. Sigøynerne var blitt mer "synlige" i det rumenske samfunnet ved at de var tvunget til å bo på noen områder. Deres nomadiske aktivitet var ikke så stor som før, og sigøynerne ble enten tvunget eller valgte frivillig og ta lønnet arbeid. Mellom 1945 og 1990 var det sjeldent at sigøynere ble utsatt for fysiske overgrep som gikk ut over deres liv eller eiendom. Motviljen mot sigøynere ble uttrykt indirekte.

Etter Ceausescu

Det kommunistiske styret til Ceausescu falt i 1989. I forbindelse med fallet av regimet, ble sigøynerne pekt på som medhjelper til det hemmelige politiet, Securitate. Dette til tross for at en visste at sigøynerne hadde vært like mye utsatt for overvåkning fra Securitate som andre rumenere. Begynnelsen av 1990-tallet var en tid med mange episoder av direkte vold og mishandling av sigøynere. Fordi det var fritt å reise inn i landet kunne nå organisasjoner og enkeltpersoner lettere dokumentere disse overgrepene. Jan Otto Johansen viser til at FNs spesialrapportør for Romania, en ILO-rapport og en leder i Helsinki Watch alle pekte på at massemediene på den tiden var aktivt medvirkende i å skape fordommer mot sigøynerne. Sigøynerne ble fremstilt som et folk som utgjorde en dødelig trussel mot den rumenske nasjonen. Alt mediefokuset bidro til å skape en generell atmosfære av frykt og hat (Johansen, 1995). Politiet bidro som regel ikke til at forbrytelser mot sigøynerne på tenne tiden ble oppklart. I følge Johansen var de ofte selv aktive i selve overgrepene mot sigøynerne. Av og til var også lokale myndigheter, ved ordføreren eller presten delaktige. Den Demokratiske Rom Unionen har registrert 18 alvorlige angrep i landsbyer mellom januar 1990 og juni 1991. Flere hus ble brent ned, hus ble plyndret for eiendeler, kvinner voldtatt og folk jaget fra sine hjem. Få eller ingen ble noen gang straffet for disse hendelsene. Angrepet på Hadareni i Transilvania blir betegnet som det mest grusomme mot sigøynere i Romania i moderne tid. 750 etniske rumenere og ungarener drepte 4 sigøynere, ødela 17 sigøynerbosettinger og tvang 130 sigøynere på flukt. (Johansen 1995:196) Etter 1993 minket angrepene på sigøynere i hele Øst-Europa.

Samfunnsendringer gjorde situasjonen vanskeligere

Flere samfunnsendringer inntraff som en følge av innføring av demokrati og markedsøkonomi i 1989. En stor endring var at ineffektive fabrikker og bedrifter ble lagt ned

eller foretok en kraftig nedbemanning. Samtidig ble det gjennomført store landfordelingsreformer, og de store jordbrukskooperativene ble avviklet eller reduserte sin drift. Sigøynerne, som i stor grad, hadde hatt sin arbeidsplass ved disse fabrikkene og i jordbrukskollektivene, ble arbeidsledige etter disse endringene. Dette førte til at mange rom ble trukket mot byene.

Det postkommunistiske samfunnet fikk en rask nedgang i antall sigøynere som gikk på skolen. Barany nevner flere medvirkende årsaker til at skoledeltakelsen sank. En grunn var at det ikke lengre var knyttet noen velferdsgoder til det, slik som gratis mat og skolebøker. Som regel var også språket en hindring for læring, ved at det bare ble gitt opplæring på rumensk. Tidlig graviditet og ekteskap skapte også hindringer for skolegangen. Rom-aktivister og flere eksperter peker imidlertid på at den viktigste grunnen til liten skolegang er roms tradisjonelt manglende interesse for utdanning. Historikeren Viorel Achim fremhever at en grunn til dette er at sigøynerne ikke ser noen forbindelse for seg mellom skolegang, utdanning og inntjening (Achim2004: 206). Barany viser til studier fra tidlig 1900-tallet hvor andelen sigøynere under 14 år som gikk på skolen var 51.3%. En undersøkelse fra 1989 viste at 18.3% av alle sigøynerbarn ikke hadde gått på skolen. Sigøynere utgjør 82.4% av gruppen som ikke har noen skolegang (Barany 2002:165).

Tidlig på 1990-tallet fikk barna en vanskeligere situasjon enn tidligere, og mange sigøynerbarn ble adoptert til utlandet. Barn som ble forlatt av sine foreldre ble tatt inn på barnehjem hvor det var mangelfull oppfølging. I 1992 bodde det 80 000 barn på barnehjem og andre statlige institusjoner i Romania. I 1995 var tallet økt til 104 000. I følge anslag var andelen sigøynere av disse barna 80%. På 90-tallet anslo sosiologer at 63% av Romani levde under minimumssatsen, mens det tilsvarende tallet for rumenere generelt er 16% (Barany 2002:179).

Etter 1989 fikk sigøynere rett til å organisere seg i politiske partier, kulturelle foreninger eller andre interessegrupper. Det oppstod etter hvert et vell av mindre grupperinger. Noen større sammenslutninger av rumenske sigøynere er kommet til. Fra 1992 til 1996 var Gheorghe Raducanu representant for rom i det rumenske parlamentet.

Innføringen av markedsøkonomien i Øst-Europa skapte et større skille mellom rike og fattige, også i romsamfunnene. Noen få har blitt ekstremt rike, og noen har blitt velstående, men denne gruppen er langt mindre enn andelen mennesker som er blitt rike i Øst-Europa generelt. Jan Otto Johansen og Zoltan Barany er to av flere som sier at sigøynerne i Romania hadde det generelt bedre under dette kommunistiske styret enn i årene etterpå (Barany 2002:157). Også en av informantene hevdet dette ved å si: *"I Romania under kommunismen var det arbeid for alle, og det var ikke så stor forskjell på rik og fattig. Nå med demokratiet er det bare to klasser; de rike og de fattig."*

Situasjon til rom i Romania i dag

Det bor flere sigøynere i Romania enn i noe annet land i verden. Johansen viser til at ca 5% av befolkningen er Romani. Det offisielle tallet er at sigøynere utgjør 2.5% av befolkningen (NAR 2005). Det har vært vanskelig å få eksakte tall på hvor mange de er, både fordi sigøynere har vært redde for å registrere seg og fordi myndighetenes statistikk ikke har vært nøyaktig (Johansen 1995:85). Ulike folketellinger har gitt ulike tall. I 1992 og 2002 var det henholdsvis 409 723 og 535 259 som betegnet seg som rom. I regi av det Nasjonale kontoret for rom (NAR) arbeides det med å få god statistikk over antall rom. Menneskerettighetsorganisasjoner som Minority Rights Group og Europarådets GT-ROM 2003 har konkludert med at tallene fra 1992 og 2002 er for lave fordi det sosiale stigmaet medfører at flere som er rom ikke registrerer seg som det. De mener det er mellom 1.2- 2.5 millioner rom i Romania (NAR, 2005). *"Det er ingen som helst tvil om at det har vært lagt et betydelig press på sigøynere for å få dem til å registrere seg som rumenere"* (Johansen 1995:87)

Formelt har sigøynere i dag flere rettigheter enn de har hatt noen gang i historien, men det er fortsatt mange utfordringer som møter dem som enkeltindivid og som gruppe i samfunnet. Flertallet av sigøynere i Øst-Europa mangler de spesialiserte ferdighetene som trengs i dagens arbeidsmarked. I Romania i dag har 79.4% av sigøynere ikke noe yrke, og bare 16.6% av dem er kvalifisert til et moderne yrke (Achim 2004:203). Rom familier får sin inntekt fra ulike kilder, noen er mer regulære, andre av mer sporadisk karakter. Til tross for at en stor del av befolkningen generelt i Romania er fattige, viste undersøkelsen fra 1992 at 80.9% av rom levde under fattigdomsgrensen, mens det gjaldt for 42.0% av resten av befolkningen (Achim 2004:205). Barany mener at tyveri, prostitusjon og tigging ofte blir den eneste kilden til inntekt for et økende antall sigøynere fra Øst-Europa (Barany 2002:185). Achim hevder at sigøynere har klart å vise til stor grad av entreprenørholdning og økonomisk fleksibilitet, som har gjort at mange av dem har klart seg i det nye økonomiske klimaet (Achim 2004:205).

Mange forskere og sigøynereledere mener at de som er kriminelle av sigøynere kommer fra de 30-35% verst stilt av rom. De er ofte ansvarlige for omgivelsenes syn på alle sigøynere. Barany fremhever at det er vanskelig å forholde seg til statistikk om Romani fordi tall ofte er

enten overdrevet, forminsket eller gjenstand for selektiv fortolkning. Dette gjelder spesielt kriminalstatistikken. Barany sier at det har vært en sterkere økning i andelen kriminelle sigøynere enn i den generelle befolkningen. Achim støtter også at det har vært en økning i antall rom som gjør lovbrudd og voldshandlinger (Achim 2004:209). Achim viser også til studier som peker på at rom har opplevd en sosial og økonomisk tilbakegang siden kommunistregimet og at Romania i sin helhet har opplevd en forverring av sine sosial problemer pga overgangen til markedsøkonomi og en begrensning av det sosiale velferdssystemet. Han hevder at det er sikkert at den sporadiske måten som mange i landet tjener penger på, vil bli begrenset av de nye økonomiske og sosiale systemene som gradvis innføres (Achim 2004:209).

Diskriminering og negative holdninger

Under et intervju med avdelingsdirektør Mircea Bacalu, i Romanias Administrasjons- og innenriksdepartement, sier han:

"Det finnes ikke noen åpenlyse tegn på diskriminering av rom i Romania. En kan kalle diskrimineringen for passiv, at den finnes i bakhodet på folk. Det har vært noen få åpne, isolerte tilfeller de siste 17 årene. Nå foregår en positiv diskriminering ved at det faktisk er slik at Romani får fortrinn i forhold til andre rumenere for å komme inn på noen universitet osv." (Bacalu, 14.12.06).

Barany sier at det ikke er tvil om at flertallet av befolkningen i Øst-Europa har negative holdninger til rom. Han angir flere grunner til dette. Folks syn på rom er preget av ulikhet i kultur, av sigøynernes lave utdannelse, dårlige boforhold og deres høye andel av lovbrudd. Den andre grunnen er at Øst-Europere har liten tradisjon for å tolerere "de andre". Siste grunn Barany fremhever er at den postkommunistiske endringsprosessen har ført til økt intoleranse i hele regionen. Barany hevder at demokratiet åpnet opp for ulike meningsytringer, men at folk har liten øvelse i å respektere ulike meninger. Dette har resultert i intoleranse for andres meninger i stedet for positive meningsbrytninger. Undersøkelser viser at unge mennesker er mer skeptiske til sigøynere enn eldre (Barany 2002:192). Et rumensk studie viste at 100% av etniske tyske, 77% av rumenerne, 50% av ungarere og 26% av rom hadde negative holdninger til sigøynere (Barany 2002:189). Ada Engebrigtsen hevder i en samtale at selv om Barany peker på viktige sider ved forholdet mellom rom og ikke-rom i Romania, er dagliglivet på landbygda preget av gjensidig toleranse og samhandling mellom befolkningsgruppene, som har levd side om side i århundrer (Engebrigtsen 29.1.07).

Dokumentasjon av diskriminering

Europakommisjon mot rasisme og intoleranse (ECRI) omtaler i sin tredje rapport om Romania (nov 2004) områder av tilværelsen til rom hvor ECRI mener de blir diskriminert. Den Internasjonale Helsinki Komiteens (IHF) rapport fra 2006 "Human rights in the OSCE region", blir også referert der det er aktuelt. IHF oppsummerer i sin rapport om Romania at de problemer som rom møter mest er vold, diskriminering og segregering på arbeids- og boligmarked og i utdanning.

Arbeid

Rom har stor grad av arbeidsledighet, men akkurat hvor høy den er har vært vanskelig å få oversikt over fordi mange rom ikke melder seg arbeidsledige. En ny lov om arbeid vedtatt i mars 2003, gjorde det forbudt å diskriminere mennesker på arbeidsmarkedet. Myndighetene har oppfordret private bedrifter til å ansette rom mot at de mottar midler, men få bedrifter har benyttet seg av denne muligheten for arbeidskraft. ECRI rapporterer at mange universitetsutdannede rom har problemer med å få jobb etter studiet pga diskriminerende holdninger hos potensielle arbeidsgivere.

Bolig

ECRI fremhever at noen medlemmer av rom minoriteten fortsetter å leve i dårlige boliger, ofte som et resultat av diskriminering fra lokale myndigheter. Noen rom er også kastet ut av sine boliger av lokal myndigheter. Også IHF rapporterer om at rom som blir tvangskastet, og at lokale myndigheter ønsker å segregere sigøynere.

Utdanning

IHF henviser til tilgjengelig data som sier at det er store mangler på formell utdanning blant rom. Barn av rom kan ofte bli diskriminert på skolen. Dette er ikke nødvendigvis en diskriminering som er satt i system, men kan vise seg i at de har høyt fravær eller at de ikke fullfører skolegangen. ECRI rapporterer at til tross for at myndighetene har beordret at segregering av rom til egne skoler eller klasser må opphøre, så gjøres dette enda. Det er ikke et formelt forbud mot segregering. Tall oppgitt fra Open Society Institute (Surdu & Surdu, 2006) viser at 19.1% av barna lærer i et segregert miljø. Myndighetene har satt i gang en skolemat-kampanje for å nå de fattigste familiene, men ECRI viser til at flere barn kommer på skolen bare for å spise, ikke for å lære. Ved noen universitet er det egne kvoter for romstudenter, slik at de skal kunne ta høyere utdanning.

Helsehjelp

23.3% av kvinner sier de hadde blitt utsatt for diskriminerende handlinger innenfor helsevesenet (Surdu & Surdu, 2006). Dette bestod i mangel på interesse for rompasienter. Noe annet kan være å bli nektet gratis medisin eller gitt det billigste og ofte minst effektive medisinen. På fødselsavdelinger har det vært økning i segregering av rom fra de andre. Lokale myndigheter har også diskriminert i forhold til å gi sosialhjelp til rom. De kan bli nektet tjenester eller varer, og mangler god helsehjelp.

Åpen diskriminering

IHF sier at det fortsatt kommer rapporter om vold mot sigøynere, også der politiet er involvert. Som regel blir ingen dømt for ugjerningene. På flere steder i Romania er sigøynere blitt nektet adgang til butikker, restauranter og diskotek.

Hva gjør myndighetene?

Fra slutten av 1980-årene til begynnelsen av 1990-årene skjedde det en endring i Øst-Europeiske myndigheters atferd i forhold til rom, da de begynte å forholde seg til de ulike minoritetene i landene (Barany 2002: 323). Myndighetene i Romania har gjort en mengde ting for å bedre situasjonen for rom. Til forskjell fra de andre landene i Øst-Europa, etablerte Romania allerede i 1990-årene institusjoner og fora som skulle være rådgivende på spørsmål relatert til rom Barany sier dette om hvorfor myndighetene satte situasjonen til rom på dagsorden mot slutten av 1990-tallet: *"I firmly believe that the most important reason why a number of East European governments-especially those of the Czech Republic, Romania and Slovakia, have put the Romas predicament as a priority on their agendas after 1997-8, is the well-nigh relentless pressure international organizations, especially the European Union and its related agencies"* (Barany 2002: 324).

Barany mener at de statlige programmene og institusjonelle strukturene fra slutten av 1990-tallet var ganske omfattende, mener at de har hatt liten positiv virkning for å bedre den marginale situasjonen til rom. Han nevner flere grunner til at sigøynere har vært lavt prioritert hos myndighetene. Andelen sigøynere er liten sammenlignet med befolkningen generelt. Rom er den mest upopulære, etniske gruppen av alle minoriteter. De postkommunistiske landene har også stått foran en mengde sosiale, økonomiske og politiske utfordringer som del av demokratiseringsprosessen, og da har "sigøyrerproblemet" bare vært et av mange og myndighetene har hatt begrenset med økonomiske midler.

Følgende, større initiativ er tatt av myndighetene i Romania etter år 2000 for å bedre situasjonen for Romanifolket:⁹

- Tiåret for inkludering av rom (Decade for the Inclusion of the Roma)¹⁰ har som mål å minske avstanden mellom rom og resten av befolkningen på områder som helse, utdanning, arbeid og bolig.
- Strategi for forbedring av situasjonen for rom (Strategien). Vedtatt i 2001. Iverksettingen av tiltak skal gå over ti år, og omfatter områdene sosial sikkerhet, helsetilbud, økonomisk situasjon, rettsikkerhet, utdanning, barns velferd og kultur.
- Nasjonalkontoret for rom (National office for the Roma, NAR) er myndighetenes øverste organ og ligger under regjeringen. Dette ble etablert i 2004, etter at en mengde ulike organer med lignende navn har hatt lignende oppgave. NAR er ansvarlig for å koordinere iverksettelsen av Strategien.
- I utdanningssektoren er kvotering av rom fra barnehagen til universitetet et virkemiddel, og plassene på universitetet blir flere. Flere nye lover er vedtatt for å bedre situasjonen, hvorav en sier at hvis 20% av befolkningen er rom må den offentlige tjenestemannen snakke Romanes.
- Nye skolebøker hvor rom historie og tradisjoner er blitt skrevet av rom selv. Økt antall lærere som har opplæring av elever på romanese.
- Økt informasjonsarbeid mot sigøynerebefolkningen om diskriminering og egne rettigheter. Opplæring av lokale politifolk. Mer strategisk plassering av politi som kjenner lokale forhold, språk og kultur.
- Et eget kultursenter for rom ble etablert i 2003.

Barany konkluderer med at myndighetene har utformet politikk og vedtatt program rettet mot rom, men at økonomiske problemer og skiftende politiske allianser gjør det vanskelig generelt å planlegge langsiktig i Romania. Barany sier videre at det vil ta 10-15 år før en vil se noen varige resultater av arbeidet for å bedre situasjon til rom i Øst-Europa. Ekte integrasjon av sigøynere kan ikke skje uten fundamentale endringer, både i samfunnene i Øst-Europa og i hvordan rom selv forholder seg til det sosiale, økonomiske og politiske miljøet rundt seg (Barany 202: 340). Barany fremhever ansvaret som sigøynere har for å bidra til at rom rister av seg sin mulige offerrolle og styrker deres motivasjon for å gjøre noe for egen situasjon (Barany 2002: 360).

1990-årene bestod av politisk mobilisering av rom, og ulike organisasjoner ble startet. Til tross for både indre stridigheter og ytre motstand mot organisasjonene, har de siste årene vist en modning i bevegelsen. Dette viser seg bla. i større vilje til kompromiss, flere sigøynere er med å tar avgjørelser lokalt, og tusener av rom i Øst-Europa har involvert seg mer i det offentlige liv. Uten tvil har rom fått en større politisk synlighet enn tidligere i Øst-Europa (Barany 2002: 240).

⁹ Fra "Progress report on the implementation of the government strategy for improving the condition of the Roma april 2003-2005." Government of Romania. National Agency for the Roma, Sept. 2005

¹⁰ Et samarbeidsprosjekt støttet av bla FN, Verdensbanken, Europakommisjonen, Europarådet som involverer 9 land: Bulgaria, Kroatia, Tsjekkia, Ungarn, Makedonia, Romania, Serbia, Montenegro og Slovakia. De ulike landene bytter på å lede arbeidet. Romania hadde presidentskapet i 2005/2006.

7. Oppsummering

Siden sist

Mat- og overnatting

I løpet av tiden fra datainnsamlingen ble gjort i oktober til rapporten er skrevet, har det skjedd to endringer som har betydning for informantenes opphold i Oslo. Ledelsen på Frelsesarmeens kontaktsenter, Fyrlyset, har bestemt seg for at de må begrense sitt tilbud til det som er målgruppen deres, de som er rusmiddelavhengige. Det betyr at de fra Romania som tigger ikke kan spise der lengre. I begynnelsen av 2007 er det derfor bare Blå Kors hvor folk uten rusavhengighet kan spise gratis. Dette til tross for at også Blå Kors sitt tilbud har rusmiddelavhengige som målgruppen sin. Den andre forandringen gjelder overnattingsmulighetene til informantene. Vi har blitt fortalt at naboene i bygården hvor den ene leiligheten lå, har klaget over at det var mye folk som kom og gikk, og at de ønsket en slutt på dette. Vi vet ikke resultatet av dette, men det kan tyde på at det kan ha skjedd en begrensning i overnattingsmulighetene til de som tigger i Oslo.

Sammenfatning av funn

Denne undersøkelsen om folk som kommer fra Romania for å tigge i Oslo har fokusert på bakgrunnen for at informantene kommer til Oslo, ulike sider ved selve tiggingen og rammevilkårene til de som tigger. Analysen er basert på utsagn fra informantene og er i stor grad en systematisk presentasjon av deres perspektiver. Den er supplert med våre observasjoner og annen skriftlig informasjon for å gi en dypere forståelse av fenomenet. Dette er hovedsakelig formidlet i avsnittene "tanker om funn".

Undersøkelsen kan vise til flere funn. Et funn er at flertallet av de fra utlandet som kommer for å tigge i Oslo kommer fra Romania og er sigøynere. Årsaken til at de tigger er for å dekke materielle behov de har hjemme. Tiggingen er et alternativ til ordinært arbeid. Foruten sesongarbeid, sier de at det er svært vanskelig å få annet arbeid der de bor. Mange har tigget i andre land før, men svært få oppgir å ha tigget i Romania. Flere av informantene har vært i Oslo tidligere for å tigge. Vårt anslag om omfanget av folk fra Romania som tigget i høst tilsier at de utgjør et mindretall i forhold til omfanget vi fant da vi gjorde undersøkelsen av etniske norske tiggere, "Folk som tigger i Oslo 2006".¹¹

¹¹ Dette kan skyldes sesongmessige variasjoner, ved at det er færre som tigger i vinterhalvåret enn sommerhalvåret. Vi kan si noe sikrere om dette etter en undersøkelse i mars 2007.

Rapporten har vist at rammene rundt informantenes opphold i Oslo er preget av å være midlertidige og ustabile. Rammene vilkårene kan også karakteriseres som minimumsløsninger. Det informantene har av mat og klær og overnattingsmuligheter er spartansk og ustabil. Selve tiggingen som aktivitet bidrar også til dette fordi det er usikkert hva de får av penger hver dag.

Måten de fra Romania tigger på er her kalt tiggingens vesen. Vår undersøkelse viser at flertallet av informantene tigger slik som flertallet av de norske som vi tidligere har intervjuet. Det som skiller de rumenske fra de norske er at flere ikke har faste plasser, noen flere er omvandrende. De fra Romania benytter seg også av nye steder å tigge og utvider dermed området i byen for hvor de som tigger blir synlige. Et annet skille er at noen av de fra Romania har et mer teatralisk uttrykk når de tigger enn de norske. Generelt er de nok også mer aktive enn de norske som tigger.

En kort gjennomgang av artikler i aviser fra oktober 2006 til og med januar 2007 viser at omtalen av de fra Romania som tigger i Oslo og omegn er kritisk. Media antyder at de som tigger spiller skuespill, at de har noe å skjule og at de driver med noe ulovlig. Av de 13 artiklene som ble gjennomgått har ingen egne intervjuer med de som tigger. Deres egen versjon er derfor ikke presentert i media.

Forklaring på negative holdninger

Vi har sett at både andre som tigger og media i har et negativt syn på de som kommer fra Romania for å tigge. Flere av de som tigger forteller også om trakassering fra forbipasserende. Dette skjer til tross for at de fra Romania ikke i vesentlig grad tigger annerledes enn de fra Norge. Hvordan kan denne holdningen forklares?

Tegn på fattigdom

I interaksjonen mellom en som tigger og en forbipasserende må den forbipasserende raskt ta stilling til om han skal gi eller ikke. Denne avgjørelsen tas ved å foreta en moralsk vurdering av personen som sitter der og hans behov for penger (Brattvåg 2006). I møte med en fra Romania som tigger på en annen måte, gjøres denne vurderingen vanskeligere for den forbipasserende. At det er flere aspekter som er ukjente kan igjen skape ulike reaksjoner mot den som tigger.

Vi skal se at det er flere sider ved den som tigger som spiller inn på vurderingen av han. For det første gjøres det en analyse av om den som tigger er fattig. Historisk har det vært noen tegn på fattigdom som har preget folks holdninger, og dermed lettet denne vurderingen i møte med fattige. Erskin og MacIntosh' henvisning til De Swaans (1988) tre dimensjoner av fattigdom i tidlig moderne Europa, kan gi økt forståelse for dette (Dean 1999:33). Forfatterne sier at disse dimensjonene er varige karakteristikk i holdningene til tigging og tiggere. Jeg tror at de også kan være virksomme i dag. Nærhet, funksjonshemming og føyelighet er tre tegn som gjorde at fattige fortjente økonomisk hjelp. Forfatterne tolker føyelighet også i betydningen lovlydig (Dean 1999:33).

"Those who are least deserving are those who are vagrants from elsewhere, capable of working and least law abiding" (Dean 1999:33).

Rumenerne og sigøynere kommer langveisfra, de er arbeidsføre og kan ved sin opptreden virke som de ikke er føyelige. Sigøynere har i tillegg et rykte på seg for ikke å følge lovene. Dette kan belyse negative holdninger til rumener og sigøynere som tigger. De norske representerer noe kjent og nært, de er lovlydige i den forstand at mange fremhever at de

tigger for å ikke måtte gjøre noe kriminelt. Det at de fleste er rusmiddelavhengige, og at denne gruppen har fått pasientrettigheter, gjør også at de kan ses på som syke og dermed som arbeidsuføre.

Passivitet skiller verdig fra uverdig

På grunnlag av dimensjonene ovenfor har fattige blitt inndelt i verdige og uverdige. Erskine og McIntosh understreker at passivitet er sentralt for å forstå skillet mellom verdig og uverdigg fattig. Når mottakeren ikke er et passivt offer, blir personen tillagt nok en karakteristikk som arbeidssky. Han kan til og med ses som farlig. Hvis den som tigger beveger på seg (enten reiser fra Romania eller beveger seg rundt i byen) er han aktiv, og dermed fortjener han hjelpen mindre (Dean 1999:33). Forfatterne viser også til at de som tigger blir dratt i to retninger. De skal både fremstille seg som offer og være passiv, samt være aktive og til dels oppfinnsomme for å få inn penger. Dette krysspresset fører til en ambivalens mot denne gruppen mennesker (Dean 1999:34). Ut fra skillet passivitet og aktivitet, samt dimensjonene ovenfor, kan de norske som tigger ses som verdige fattig, mens de fra Romania kan sies å personifisere motsatsen til verdig fattige.

Frykt for den fremmede

Men det kan også tyde på at det er noe annet enn det at de tigger, og måten de gjør det på, som fører til at rumenere ofte blir møtt med et negativt utgangspunkt. Nok en faktor som jeg tror er sentral i møte mellom den forbipasserende og den som tigger, er frykten for det fremmede. Som vist tidligere knytter Wardhaugh og Jones tiggerens fysiske plassering i det offentlige rom til den frykt som tiggeren fremkaller (Dean 1999:112). Flere aspekter ved samfunnsutviklingen kan sies å ha styrket en frykt for den fremmede de siste ti-årene. Bill Jordan viser til Esping-Andersen (1996) og Davis (1993) når han hevder at velferdsstaten i sin "gullalder" var beskyttende for innbyggerne. Gradvis har velferdsstaten blitt "krympet" og begrenser seg til å anpasse borgeren til arbeidsmarkedet. Jordan sier at det kan hende at når statsborgerskapet (citizenship) og vår tilhørighet forandrer seg under post-modernismen, så får tigging en ny mening, den fremmede blir fryktet (Dean 1999:56). Den som tigger prøver å klare seg både uten arbeidsmarkedet og velferdsstaten. Den blir en fremmed blant oss, og denne fremmede kan derfor skape frykt.

Sigøynere som fremmede

I tillegg til alle disse faktorene, vil jeg fremheve en siste faktor som jeg tror er del av den negative holdningen mot folk fra Romania som tigger, nemlig den historiske skepsis som er blitt sigøynere til del. Erskine og McIntosh fremhever at holdninger til fattige er stabile og seiglivede. Det som krenket Martin Luther i 1528, krenket forfatteren Hotten på 1800-tallet og avisen Sunday Times på slutten av 1900-tallet (Dean 1999:34). Rom-ekspert Ian Hancock forklarer motforestillinger mot sigøynere med flere forhold. Den viktigste mener han er at kulturen til rom oppfordrer til ikke å ha nære relasjoner til gadje (ikke rom). At de slik har vært ekskluderende overfor resten av befolkningen, kan lett føre til antakelser om at gruppen har noe den skjuler (Hancock 2002:58). Hancock viser også til at livsstilen til rom kan ha styrket europeeres syn på sigøynere som mystiske. Spådomskunst, det at sigøynere snakker et annet språk, og det at de generelt har flere barn er slike trekk. Hancock mener også at sigøynere har vært et ideelt mål som syndebukk, da ikke rom verken har en stat som kan snakke for seg, eller militær, økonomisk eller politisk makt. Han konkluderer med at fordommer mot sigøynere har sine historiske årsaker i både rasisme, religiøs intoleranse, deres status som utenfor, samt ekskluderende trekk ved kulturen som kjennetegner rom (Hancock 2002:63).

Sammenfallende faktorer

Gjennomgangen ovenfor viser at det er mange sammenfallende faktorer som kan sies å bidra til et negativt inntrykk av de fra Romania i media. De som tigger kan sies å skape frykt ved at de gjør sin økonomiske virksomhet i byens hovedområder. De er fremmede i betydningen av å ikke være norske, og de er fremmede i form av å være folk som står utenfor samfunnet

fordi de ikke er i arbeid. Mange av dem er også mer aktive i sin tigging, og kan ses på som mindre føyelige enn de norske som tigger. De kan ses på som uverdige fattige. En siste faktor som ble fremhevet er at de fleste er sigøynere, som historisk har blitt møtt med skepsis og fordommer. I denne sammenhengen blir det fremmede ved sigøynere nok en faktor som understreker det fremmede ved de som kommer fra Romania som tigger i Oslo.

Organisert

Summen av alle de negative assosiasjoner som er knyttet til de fra Romania som tigger i Oslo, kan medføre at en tyr til ord som "organisert" for å forklare hvorfor en ikke skal gi til de "utenlandske tiggerne". På den ene siden kan denne undersøkelsen vise til at finnes en organisering rundt det å tigge i Oslo, i form av systemer for transport og overnatting. Det eksisterer nok en kollektiv deling av informasjon og kanskje materielle goder. På den andre siden kan ikke vår undersøkelse bekrefte at det finnes en organisering i form av at folk i fellesskap samler inn penger til noe kollektivt utenfor seg selv, eller at de utnyttes av bakmenn.

Erskine og McIntosh hevder at tanken om at folk som tigger er godt organisert virker som en annen forståelse av at de lever i samfunnets periferi. Som utstøtte er de sett som å være del av en alternativ eller konkurrerende sosial orden (Dean 1999:36). Erskine og McIntosh har gått igjennom historiske og samtidige fortellinger om tigging, og ser at mange av dem fokuserer på at de som tigger er del av en egen sosial gruppe som har samme vaner, og til og til et hemmelig språk. Det virker som at uttrykket "organisert tigging" i media, og i folks bevissthet, betyr det samme som at de som tigger i fellesskap prøver å lure folk. Det kan virke som at en tenker det er større sjanse for at dette skjer ved at noen opptrer samlet. Å bruke betegnelsen "organisert" kan også være en måte å skape avstand mellom "oss" og "dem". Fordi de i utgangspunktet skiller seg utseendemessig fra andre som tigger, og fra majoritetsbefolkningen i Norge, kan de kanskje oppfattes mer som en gruppe enn det de sier at de selv er. "Vi nordmenn" lever innenfor samfunnet, mens "de" lever utenfor.

I boka "Begging questions" viser Bill Jordan hvordan vestlige samfunn som USA, Storbritannia og Nord-Europa har valgt å møte økende økonomiske og sosiale forskjeller (Dean 1999: 56). Velferdsreformene har i stor grad vært basert på å at sosial rettferdighet og inkludering, skjer gjennom deltakelse i arbeidslivet. Jordan mener at sosialpolitikken har gått tilbake til et "produktivitets etos"¹², som var markant etter 2. verdenskrig. Han mener at disse reformene verken er etiske eller effektive i en tid med globalt arbeidskraftsoverskudd. Tiggerens krav overfor de forbipasserende, som sosialmottakerens krav overfor skattebetaleren, er fra sitt statsborgerskap, forbrukerbehov og medmenneskelighet, ikke som en arbeider eller potensiell arbeider.

Jeg vil her støtte meg på Jordan som kaller tigging for en kulturell ressurs som fattige eller folk uten makt bruker for å overleve i samfunn med store skjevheter i rikdom og makt. Det vestlige samfunnet er i stor grad et forbrukersamfunn. Tiggere kan ses som noen som bruker sin status som mislykkede forbrukere til en inntektservervelse. Ironisk nok er tigging en økonomisk aktivitet som passer bra i et forbrukersamfunn. Dette viser seg spesielt når den som tigger kan møte den forbipasserende akkurat når han viser sin status som forbruker mest, når han handler i byen (Dean 1999: 57).

¹² Jeg velger å forstå dette som en samfunnsmessig vektlegging av produktivitet og arbeid

Fremtiden

Romania som medlem av EU

Ved nyttår 2007 ble Romania medlem av EU. Mange av informantene var opptatt av at dette ville kunne gjøre situasjonen for dem bedre. Det ville bli lettere for dem å være lenger innenfor Schengen, og kanskje kunne de også få arbeid her i landet. Ei 20-årig jente sier: *"Det vil bli bedre i 2007 fordi da kan vi være her lenger. Da vil vi spare penger fordi vi trenger ikke å bruke penger på å dra så ofte mellom her og Romania."*

Arbeids- og inkluderingsdepartementet opplyser om følgende når det gjelder arbeidsrettigheter for medlemmer av de nye EU-landene: *"Romania og Bulgaria ble 1. januar 2007 medlemmer av EU, men forhandlingene om å utvide EØS med de to landene er ikke avsluttet....Når det gjelder arbeidstillatelse er reglene for borgere fra de to nye EU-landene, Bulgaria og Romania foreløpig slik: "...arbeidstakere fra de to landene må ha oppholdstillatelse for å kunne arbeide i Norge. Kravet for å få oppholdstillatelse er at det dokumenteres at det foreligger et arbeidsforhold på norske lønns- og arbeidsvilkår. Arbeidsforholdet skal som hovedregel være en fulltidsstilling"* (Arbeids- og inkluderingsdepartementets nettside 19.1.07).

Arno Tanner sier dette om migrasjon av rom fra de nye EU-landene.

"The fear of a "flood" was unfounded, but some concern was to be expected, considering the Roma's situation in Eastern Europe. The Czech Republic and Slovakia have a combined Roma population of one million, and when Romania and Bulgaria join the EU in 2007, another 2.5 million Roma will become EU citizens. The European community, individual countries, and numerous organizations are committed to addressing the roots of the Roma's economic and social problems within and outside the EU. Nevertheless, it will take decades for attitudes to change and for living standards to improve. In the meantime, there will be Roma from Eastern Europe who see migration as a way to escape discrimination and seek better opportunities." (Tanner, Arno 2005:Migration Information Source nettsiden)

Politioverbetjent Geir Mjåset har dette svaret, da han blir spurt om det vil bli en økning av folk fra Romania som tigger i Oslo når landet går inn i EU: *"Ja, det vil det nok"*. Da det samme spørsmålet ble stilt til Mircea Bacalu, avdelingsdirektør i Innenriksdepartementet og Anamaria Almasan, ansatt ved den rumenske ambassaden, svarer begge: *"Nei, de som vil reise har allerede reist fra landet."*

Appendix

Metodiske betraktninger

Pålitelighet og gyldighet

Begrepene pålitelighet og gyldighet brukes til å vurdere kvaliteten av en undersøkelse. Pålitelighet ses ofte på som en forutsetning for gyldighet (Fog:1997). Gyldighet handler om hvorvidt undersøkelsen kan si noe holdbart om feltet som er studert. Pålitelighet dreier seg om det som skjer mellom forsker og utforsket og det som skjer mellom forsker og materialet. Pålitelighet dreier seg i stor grad om evne til selvinnsikt og skjønn, en skal undersøke egne fordommer og følelser i forbindelse med datainnsamling og analyse. I denne rapporten gjelder vurderingen av kvaliteten i stor grad innsamlingen av data, men også for forståelsen til den som laget undersøkelsen og de som gjorde intervjuer.

Fremgangsmåte

Utgangspunktet for denne rapporten er datamaterialet samlet inne gjennom 4 ukers samtaler og observasjon med utenlandske mennesker som tigger i Oslo sentrum i oktober 2006. Vi var to som foretok innsamling av informasjon. Jeg som prosjektleder for Rett i koppen og en rumensktalende, kvinnelig sykepleier som fungerte som tolk. De første ukene var dagene planlagte i økter hvor vi på forhånd hadde bestemt hvor vi skulle oppsøke rumenerne. Etter hvert foregikk observasjon og samtaler mer ut fra hva slags informasjon vi allerede hadde. Dette kunne for eksempel være at vi en dag ønsket å observere en gruppe som skulle reise hjem til Romania eller det kunne være at vi ønsket å oppsøke en spesiell informant for å samtale mer med vedkommende.

De to metodene som vi benyttet oss mest av var ustrukturerte samtaler med dem vi traff som tippet på gatene, samt deltakende observasjon. De ustrukturerte samtaler foregikk på bakgrunn av en intervjuguide. Vi vurderte det slik at et spørreskjema ville hindre en mest mulig naturlig samtale, og hadde derfor spørsmålene fra intervjuguiden i bakhodet mens samtaler foregikk. Etter noen timer gikk vi ofte tilbake til kontoret og skrev ned informasjonen. Vi registrerte hver person vi snakket med på hvert sitt spørreskjema, og ettersom ukene gikk kunne vi fylle inn stadig mer informasjon fra hver av informantene. Med fire av informantene foretok vi mer strukturerte intervju. Dette var fire mennesker vi hadde snakket mye med, som vi opplevde at hadde tillitt til oss og som godkjente at vi brukte spørreskjema. I tillegg til ustrukturerte samtaler på gatene, oppsøkte vi steder hvor de som tippet spiste, som Frelsesarmeens Kontaktsenter (Fyrliset) og Blå Kors kontaktsenter. Vi oppsøkte også steder vi fikk vite om at rumenere hadde vært, som Frelsesarmeens slumstasjon. Mot slutten av datainnsamlingsperioden hadde vi møter med den Rumenske ambassade og forsker Ada Engebriksen ved forskningsinstituttet NOVA. I desember hadde prosjektleder også møte med Robert Rydberg, en norsk tater med kone fra Romania som er Romani. Representanter fra Innenriksdepartementet i Romania hadde vi også møte med samme dag. Det siste møte hadde vi med Geir Mjåset ved Politiets Utlendingeseksjon.

To ganger gjorde vi mer systematiske registreringer av antall rumenere vi så som enten tippet, spilte musikk eller solgte blomster. Den ene dagen var en lørdag 14. oktober kl. 21.30-23.00 hvor vi gikk fra Nasjonalteateret stasjon til Oslo S. Den andre dagen var formiddagen onsdag 25 oktober hvor vi gikk fra Majorstua til Oslo S. Videre i rapporten vil jeg basere tolkning og analyse på utvalget av folk som tigger. I tilfeller hvor det er en gatemusiker eller blomsterselger som er informant vil det presiseres.

Etter fire uker med datainnsamling foretok vi en kort tur til Romania. Vi besøkte en landsby i Transilvania, hvor mange av de vi hadde snakket med i Oslo kommer fra. Der oppsøkte vi en dame som tidligere har tippet i Oslo. På vegne av en journalist i Norge som har laget en reportasje om henne i et tidsskrift, overrakte vi gaver. Oppholdet i Romania var også del av

informasjonsinnsamlingen, og her ble både observasjon og utstrukturerte samtaler metoder som ble benyttet. Foruten vår egen datainnsamling baserer denne rapporten seg på avisreportasjer, litteratur og rapporter om sigøynere og ulik dokumentasjon om Romania.

Mulige feilkilder

Presentasjonen av oss selv

I denne undersøkelsen er det flere, mulige feilkilder. Måten en presenterer seg selv på kan gi ulik informasjon, og også påvirke den informasjonen som informantene gir fra seg i en bestemt retning. Som en del av vår forberedelse til datainnsamlingen tenkte vi derfor grundig igjennom hvordan presentasjonen av oss selv skulle være. Vår presentasjon ville kunne ha noe å si for vår mulighet for å få tillitt hos dem. Vi antok at utvalget ikke ville ha noen kjennskap til Kirkens Bymisjon, og vi måtte derfor oversette til rumensk hvem vi representerte. Vi ville ikke presentere oss som å komme fra en organisasjon som hjelper folk i vanskelige situasjoner, selv om det er kjernevirksomheten til Kirkens Bymisjon. Grunnen til dette er at det ville gi oss en gal rolle, siden vårt siktemål bla var å få mest mulig "nøytral" informasjon fra utvalget om hvordan de nettopp taklet slike vanskelige situasjoner i Oslo. En annen fallgrube hvis vi i vår presentasjon sa at vi kom fra en organisasjon, var at vi kunne bli oppfattet å ha sterke bånd til staten/ politiet, som igjen ville kunne vekke mer mistenksomhet enn tillitt.

Da vi ble anbefalt å si at vi kom fra kirken, valgte vi å følge denne anbefalingen. Vi følte ikke at vi skjulte noe ved å si det. Mange rumenere har et positivt forhold til kirken, og det ville kanskje gjøre at informantene følte gjenkjennelse. Etter hvert som vi ble bedre kjent med informantene hendte det at vi ble stilt spørsmål om hva vi egentlig jobbet med, og da utdypet vi at vi er fra en organisasjon innen kirken som jobber i forhold til mennesker som har det vanskelig. Vi vektla at vi måtte få vite mer om deres situasjon før vi kunne gjøre noe for dem, og det ville kanskje ta ett år før vi hadde bestemt oss for hva dette evt. skulle være.

Hjelper versus intervjuer

En annen mulig feilkilde, som kan ses i sammenhengen med vår selvpresentasjon, er den rollen vi har. Den første tiden av datainnsamlingen var de vi snakket med aktive i forhold til oss. Noen oppsøkte oss og var nysgjerrige. Flere ganger bestod interesse i at de ville ha hjelp til noe. Noen ville ha hjelp til lege eller tannlege, en ønsket hjelp til å finne billige flybilletter hjem og andre hjelp til å skrive ulike ting på norsk. Noen benyttet oss også som informasjonskanal om Norge, både om landet generelt og om ordninger som kunne være viktige for dem selv.

Til tross for at vi hadde bestemt oss for at vi ikke kunne gå inn i en slik hjelperolle, hjalp vi to av informantene å oppsøke legevakten de to første dagene. Den første kvinnen hjalp vi fordi tolken synes det så ut som hennes hudsykdom trengte behandling. Jeg tenkte at det kunne være strategisk lurt å komme på tomannshånd med kvinnene for å vinne hennes tillitt, og kanskje også få "innpass" hos en gruppe av informantene. To timer var vi alene med kvinnen, og fikk snakket med henne om mange ting. Vi opplevde at hun viste tillitt til oss, også senere i datainnsamlingen. Dagen etter var det en annen kvinne som kom mens vi snakket med en som tigget og spurte om vi kunne hjelpe henne til legen. Hun var veldig bekymret, og hadde vært syk lenge. Vi klarte ikke å si nei til den andre kvinnen, og skjønnte at vi kunne ha satt os selv i en vanskelig posisjon ved å hjelpe kvinnen dagen før. Det endte med at hun og tolken brukte 9 timer av dagen på Legevakten og på Ullevål sykehus, og fikk en regning for behandlingen på ca. 1300 kroner.

I løpet av andre dagen av datainnsamling ble vi klar over at vår rolle som intervjuer ville fortrenge av hjelperollen hvis ikke den ble lagt helt til side. Vi måtte bli flinkere til å si nei, og heller prøve og anbefale dem å ta kontakt med den rumenske ambassade ved ulike problemer. Vi tenkte at informasjonen om kvinnens regning for sykehusoppholdet ville spre

seg blant dem hun var sammen med, og kunne redusere andres ønske om å oppsøke legehjelp.

Spørsmålene om hjelp fra oss fortsatte de to neste ukene, men med avtagende intensitet. Vi klarte å si nei, og vi klarte og ikke gå dypere inn i samtaler hvis det var et behov som ble beskrevet av en informant. Etter hvert var det noen informanter som sa: *"Dere som er fra kirka kan vel ta en kollekt for meg på søndag?"* Så var det flere som henviste til ulike behov og sa: *"Dere som er fra kirka hjelper vel til med det?!"* De brukte vår tilhørighet og vår presentasjon av oss selv som argument for at vi skulle hjelpe.

Skepsis

Sakte, men sikkert stilnet ønskene om hjelp, og disse henvendelsene ble erstattet av en skepsis hos flere av informantene. Det kan godt være at skepsisen fantes hos alle informantene, men ikke alle gav så klart uttrykk for den som en ung mann som sa: *"Jeg vet ikke om jeg kan stole på dere"*. Han gjenfortalte en historie som vi skjønnte at en annen av våre kjerneinformanter hadde laget om oss. Den gikk ut på at vi samarbeidet med politiet og hadde oppsøkt denne kjerneinformanten sammen med politiet for å se i passet hennes. Budskapet til informanten var at de som tigget burde holde seg unna oss og ikke snakke med oss. En annen sa at han trodde at hvis han gav intervju til oss kunne han bli sendt hjem til Romania. Ettersom tiden gikk kan det virke som en skepsis ble forsterket hos dem. Av og til var det tydelig for oss at de ikke ville at tolken skulle forstå hva de sa til hverandre. Dette gjorde de ved å snakke Romanes seg i mellom. Det kan altså se ut som at forholdet informantene hadde til oss endret seg over tid. De virket mer åpne mot oss i begynnelsen. Når vi hadde snakket med alle informantene en gang, og vi oppsøkte dem igjen for å snakke mer, virket det som åpenheten ble erstattet av en viss reservasjon. Vi måtte ofte gjenta hva vi holdt på med, og hvorfor vi ville snakke med folk som tigger i Oslo. Vi ble enda mer konkrete og fortalte at vi var fra en organisasjon innenfor kirken, at vi ikke hadde bånd til politiet og at vi ville se om organisasjonen kunne gjøre noe for å hjelpe folk som dem i Oslo.

Sett fra informantenes perspektiv er det nok naturlig å være skeptisk. Relasjonen mellom dem og oss var ikke jevnbyrdig. De fikk ikke noe konkret igjen for å snakke med oss. Dette prøvde vi imidlertid å oppveie for ved å ofte komme med informasjon om Norge eller være personlig. For folk som ofrer mye tid, penger og energi på å tigge, som ikke kjenner språket og kulturen de er omgitt av, er antakelig ikke dette tilstrekkelig for å føle seg trygge på ukjente. At vi dro til Transilvania kan ha vært en medvirkende årsak til skepsisen fordi det kan ha blitt oppfattet som granskende. Det er grunn til å anta at flesteparten av informantene ikke er kjent med hvordan samfunnsforskere jobber. Deres assosiasjoner kan lett gå mot overvåkningsagentene i det tidligere Romania, som filtrerte landet frem til Ceacescus fall.

Å svare det de tror vi vil høre

En mulig feilkilde som er knyttet til informantenes forståelse av vår rolle, er om de svarer bare det de tror vi vil høre. Hvis vi ble sett på som hjelper ville vi bare få høre om hvor ille de hadde det i Romania, hvor lite de fikk når de tigget i Oslo, og utfordringene ved å være her. Jeg tror at vi ble sett slik i begynnelsen, men da vi av slo å hjelpe ble informantene mer tilbakeholdne og svarene de av oss var ofte litt mer knappe. Jeg antar at de i begynnelsen av datainnsamlingen gav mer av de svarene de trodde vi ville ha enn det de gav etter hvert.

En antakelse er at de som tigger har en "frontstage" og "backstage", og at dette er med på å bidra til en regulering av informasjonen de gir. I denne undersøkelsen har vi i stor grad fått svar som er gitt når de tigger, når de er "frontstage". "Backstage" er når de ikke tigger, eller ikke føler at de er under observasjon og når de slapper av. Her kan en anta at de snakker om hva som skjedde mens de tigget, hvor mye de fikk inn og opplevelser fra dagen i byen. Vi fikk ikke tilgang til denne arenaen, og har dermed gått glipp av en del informasjon som kunne fylt ut bildet som her presenteres av tiggingens vesen og tilværelsen i Norge. Et eksempel på at det kan være en viss skjevhet i innholdet i informasjonen er at vi ikke fikk noen svar fra

informantene på hva de opplevde som positivt med å tigge. En annen grunn til dette kan være at de faktisk ikke synes det er noen positive aspekt ved tiggingen.

Det er grunn til å anta at det kan være en viss underrapportering fra informantene om antall kroner de får hver dag. En grunn til at de eventuelt gjorde det er i håp om å få penger fra oss. Det var vanskelig for oss å få verifisert dette svaret, men det at så mange gav det samme svaret uavhengig av hverandre, kan tyde på at de oppgav den reelle gjennomsnittsinntekten. Pga undersøkelsens tidsmessige begrensninger er det vanskelig å garantere for "sannheten" i svarene vi har fått, men fordi vi opplevde en klar endring i holdningen til oss fra informantene, tror jeg det er mulig å utelukke at de gjennom alle fire ukene bare gav oss de svarene som de trodde vi ville høre.

Å bare se det vi ønsker å se

En annen mulig feilkilde er at vi som gjennomførte datainnsamlingen kan ha påvirket informasjonen ved å se bare det vi ønsker å se. Vår egen forforståelse av sigøynere er sentralt da. Mitt forhold til sigøynere er preget av hva jeg har lest og hørt tidligere, og det må karakteriseres som lite kunnskapsbasert. Forforståelsen bar heller ikke preg av nære opplevelser med sigøynere, så det var et litt diffust bilde av dem som fattige, undertrykt, litt løgnaktige og teatraliske jeg hadde før undersøkelsen. Til tross for at det meste av lesning ble gjort etter datainnsamlingen, leste jeg som ledd i forberedelsene litt om sigøynere i Øst-Europa og Romania. Jeg forstod at det var et komplekst felt som vi skulle nærme oss en liten bit av. Min forforståelse ble mer nyansert og kunnskapsbasert.

At vi har vært to som har gjennomført samtale med informantene og diskutert observasjoner og funn hver dag, tror jeg har medvirket til å redusere sjansen for at vi har sett bare det vi har ønsket å se. Det innsamlede datamaterialet ble i all hovedsak systematisert og analysert av meg som prosjektleder. For å sørge for at også tolkens syn på hovedtendenser og avvik ble tatt med hadde vi en gjennomgang av hovedfunnene før rapporten ble skrevet. For å ytterligere minske sjansen for at vi bare har sett det vi har ønsket å se har innholdet i funn vært diskutert med flere. Sophie Aaserud, journalist som har skrevet reportasje om en som tigger fra Romania, er en av disse, Robert Rydberg, selv tater og gift med en rumensk rom, er en annen. Ada Engebriksen har lest rapporten og kommentert fakta og funn. Gjennomgang av en mengde litteratur rundt feltet kan også bidra til å styrke kvaliteten på de funnene som presenteres.

Etiske vurderinger

Før jeg gikk i gang med datainnsamlingen tenkte jeg gjennom etiske aspekter ved en slik undersøkelse. Datainnsamlingen måtte gjøres på en måte som ivaretok de som ble intervjuet. Vi var åpne om formålet med samtale, slik at personene skulle vite hvilken sammenheng svarene deres skulle inngå i. En sentral problemstilling var om informantene skulle motta noen form for kompensasjon for samtale. Vår løsning ble å tilby hver informant en røyk.

Under bearbeidingen av data må registreringen av svarene gjøres med en stor grad av systematikk og nøyaktighet. Dette ble forsøkt gjort ved at vi daglig, eller nesten daglig skrev ned det vi hadde hørt informantene fortelle. Noen ganger ble det også skrevet ned observasjoner og sitater for hånd rett etter en samtale for å sørge for autensiteten dem. Svarene er forsøkt skrevet slik de fremkom under samtale. I bearbeidingen av data har vi basert systematiseringen på de svarene som ble gitt, da det er deres opplevelse og meninger som er vesentlig. Anonymisering av informantene ble gjort for å behandle informantene på en etisk forsvarlig måte. Alle informanter som nevnes ved navn har fått andre navn enn sine opprinnelige. Landsbyen vi har besøkt i Romania er ikke nevnt ved navn, og de vi besøkte der har også fått endret sine navn. Når resultatene blir formidlet i denne rapporten er det forsøkt å ikke stigmatisere enkeltpersoner eller grupper.

Kilder

Bøker, rapporter og offisielle dokumenter

Achim, Viorel (2004) "The Roma in the Romanian History." Central European University Press. (Budapest- New York)

Avila, D.G, Bodoczky,V, Sakip, R og Raykova, A (2004): Report: "Young Roma and alternatives to migration" European Youth Centre, Budapest. Ungarn.

Barany, Zoltan (2002): "The East-European Gypsies" Cambridge University Press. England.

Dean, Hartely (1999): "Begging questions." The Policy Press. United Kingdom.

Dragomir, Marius (27.11.2000.) "Europe's beggars. Romania's Roma." Vol.2 No 41. Nettstedet Central Europe Review

ECRI (2005): "Third report on Romania." Strasbourg

Engebriqtsen, Ada: "Exploring gypsiness": power, exchange and interdependence in a Transylvanian village. Engebriqtsen, A. (2001) Institutt for sosialantropologi, Universitetet i Oslo

Fonseca, Isabell "Begrav meg stående" (2001) Aschehoug. Oslo

Government of Romania (2005) "Decade of Roma Inclusion" Romania priorities for its 2005/2006 presidency.

Government of Romania: National Agency for the Roma.(2003) "Progress report on the implementation of the government strategy for improving the condition of the Roma" April 2003-june 2005

Government of Romania (2005): "Romania's priorities for its 2005/2006 presidency"
Goffman, Erving (1992): "Vårt rollespill til daglig" Oversatt av Kjell og Kari Risvik. Pax forlag. Oslo

Hancock, Ian (2002) We are the Romani people. University of Hertfordshire Press. Great Britain

International Helsinki Federation for Human Rights (2006) "Human Rights in the OSCE region, Report 2006", Wien. Østerrike.

Medbøe, Harald (2006): "Rrom : sigøynerreiser" , Futurum forlag, Oslo

Johansen, Jan Otto (1995) "Folket som ingen vil ha : forfølgelsen av sigøynerne i Øst-Europa", Aschehoug, Oslo

Tanner, Arno (2005): "The Roma of Eastern Europe, Still searching for inclusion". Nettsiden Migration Information Source. 1.5 2005

Zoon, Ina (2001): "On the Margins." Open Society Institute, New York, USA

Aaserud, Sophie (2005) "Marias reise" Kvinner og klær 39/2005.

Aviser

Dagsavisen

Johnsen, N og Nguyen, T. D. (20.5.2006): *"Hun samler inn tiggernes penger."*

Drammens Tidene

Hansen, Arild R: (1.12.07) *"Tiggerbløffen"*

Leder (1.12.07) *"Ikke gi dem penger"*

Hansen, Arild R (2.12.07) *"Vil jage dem fra byen"*

Nett (2.12. 06) *"Jaktet tiggere"*

Heimdal, Marianne (7.12.06) *"Vil forby all tigging"*

Nilsen, Bjørn Haakon (8.12.06) *"Ingen vil jage Knut"*

Leder: (9.12.06) *"Uverdige uansett"*

Nrk, Østlandssendingen:

Flugstad, Eirik og Nakken, Maria (15.01.07) *"Pågående tiggere på T-banen"*

Ringerikes blad

Strand, Hanne og Persson, Mari *"Tiggere i Hønefoss"*

Romerikes Blad

Berg, Tanja Iren (28.1.07) *"Tiggerne trekker til byen"*

Leder (30.1.07) *"Ikke gi penger til tiggerne"*

Verdens Gang

Mathisen, Ida Hilde (22.10.06) *"Hiv ut sigøynerne"*

VG Nett Lyngvær, Jørgen (22.10.06): *"Uteliggere til Jens Stoltenberg: - Få ut sigøynerne"*

Intervjuer og samtaler

Almasan, Anamaria assistent ved den rumenske ambassaden

Bacalu, Mircea ved Avdeling for europeisk integrasjon i Innenriks- og administrasjonsdepartementet

Engebrigtsen, Ada ved Norsk Institutt for forskning om oppvekst, aldring og velferd (NOVA)

Galma, Dumitru , ved Avdeling for europeisk integrasjon i Det rumenske politiet.

Mjøset, Geir ved Politiets Utlendingsseksjon, Oslo

Rydberg, Robert

Isegran, Rune ved Frelsesarmeens kontaktssenter, Fyrlyset

Tømt, Eva ved Frelsesarmeens kontaktssenter, Fyrlyset